

GEORG KÜHLEWIND

A Szent Lélek megújítása

Kegyelem, részvétel és szellemi aktivitás

Fordította Böszörményi László

A fordítást ellenőrizte Fenyő Ervin

*Traute és Fred Maltry-nak ajánlom
hálával és barátsággal*

Tartalom

<i>A Menny közelsége</i>	5
<i>A test</i>	5
<i>A Logosz a lélekben</i>	6
<i>A Szent Lélek változása</i>	9
<i>A Szent Lélek elterjedése</i>	10
<i>A keresztesítés</i>	12
<i>A megnyílt ég</i>	13
<i>Szellem és test</i>	15
<i>A gondolkodás megváltása</i>	16
<i>Feltámadás</i>	17
<i>Elhagyatottság és a Lélek ígérete</i>	18
<i>A felhőben</i>	19
<i>A mennybemenetel után</i>	19
<i>A nyelvek és a nyelv</i>	20
<i>Gyógyító és pünkösdi beszéd</i>	21
<i>Az új megismerési út</i>	22
<i>A feloldás</i>	23
<i>A fogalmi élet átalakulása</i>	24
<i>Az ellenállás</i>	25
<i>A jelek</i>	26
<i>Az új</i>	27
<i>Az út kezdete</i>	28
<i>A szív a Bibliában</i>	30
<i>A gondolkodás melegsége</i>	30
<i>A megismerő érzés felé</i>	32
<i>Többlet</i>	34
<i>A lét gyökere</i>	35
<i>Tökéletesség</i>	36
<i>Üdvösség</i>	37
<i>A szomorúság erői</i>	38
<i>A vigasz</i>	38
<i>Tapasztalás</i>	40
<i>A felső érzések</i>	40

<i>Vigasz – még egyszer</i>	40
<i>Adekváció</i>	41
<i>Emelkedés</i>	42
<i>Áteresztőképesség</i>	44
<i>Ének</i>	44
<i>Az új istenség</i>	45
<i>Szó-lények</i>	46
<i>Kérdés</i>	47
<i>A szótlán ősnyelv</i>	48
<i>A Menny megtisztítása</i>	48
<i>A kozmikus intelligencia őrizetlen útja</i>	49
<i>Új Ég, új Föld</i>	50
<i>Jegyzetek</i>	51

A Menny közelsége

„Elközelgett a Mennyeknek országa”^{*} – ez a mindenkor megrendítő közlés először Keresztelő János szájából hangzik el (*Máté* 3,2); újra felhangzik az Úr első prédikációjában (*Máté* 4,17), hogy aztán majd a tanítványok hirdessék (*Máté* 10,7). Az ország vagy királyság (görögül *basileia*) – Isten vagy a Mennyek országa vagy királysága – a cél, amelyre a kereszténység születésétől kezdve törekszik, és erről olvassuk, hogy „elközelgett”. A külsődleges szemlélő azonban az *időben* nem találja meg ezt a közelséget, sem a kereszténység születésekor, sem az azóta eltelt évezredekben, ma sem. Ezért ez a „közelség” nem lehet időbeli, hanem valami más, ugyanúgy, ahogy Rudolf Steiner se időbeli közelségre utal, amikor ismételten azt mondja, hogy az emberiség közel van ahhoz, hogy elérje vagy átlépje a küszöböt⁺. A Mennyek országáról azt olvassuk, hogy „bennetek van” (*Lukács* 17, 21); ez utat mutathat.

A fenti közlést azért olyan nehéz megértenünk, mert úgy tapasztaljuk, hogy egyre nehezebben tudunk közeledni a „Mennyek országához”, a „tudatfelettihez” – az emberi tudat forrásvidékeihez. Úgy tűnik, hogy egyre jobban mélyül a szakadék, amely elválasztja a hétköznapi tudatot ezektől a vidékektől, és amelyet egyre erősebbé váló tudatalatti erők népesítenek be. Aki a szakadék túlsó felé törekszik, nem kerülheti el útközben a találkozást ezekkel az erőkkel. *Ugyanaz* a küszöb választ el bennünket a tudatalatti és a tudatfölötti erőktől: hogy a Mennybe vagy a pokolba jutunk-e, ha átlépjük, attól függ, hogy *hogyan* lépjük át.

Ha igaz, hogy a Mennyek országa „közel” és „bennetek” van, akkor ennek a közelségnek azzal a központi változással kell összefüggnie, amely a kereszténység következtében az ember lelki-szellemi szerkezetében játszódott le. Ez a változás az Ige, a *Logosz testté válása*.¹

A test

A „testté válás” kifejezésben a test (tulajdonképpen „hús”) természetesen nem a mai értelemben áll, nem „izmok” vagy valami hasonlót jelöl, hanem a *Biblia* szakkifejezése az emberi lélek törekenységére vagy gyengeségére, testhez való kötődésére, ragaszkodására. Így érthető például az, hogy „A lélek kész, de a test erőtelen” (*Máté* 26,41; *Márk* 14,38). Pál, aki jól ismeri a testi szenvedéseket, ezt írja (*Pál levele a Rómabeliekhez* 8,1-7): „Nincsen azért immár semmi kárhóztatásuk azoknak, akik Krisztus Jézusban vannak, kik nem test szerint járnak, hanem Lélek szerint. Mert a Jézus Krisztusban való élet lelkének törvénye megszabadított engem a bűn és a halál törvényétől. Mert ami a törvénynek lehetetlen vala, mivelhogy erőtelen vala a test miatt, az Isten az ő Fiát elbocsátván bűn testének hasonlatosságában és a bűnért, kárhóztatá a bűnt a testben. Hogy a törvénynek igazsága beteljesüljön bennünk, kik nem test szerint járunk, hanem Lélek szerint. Mert a test szerint valók a test dolgaira gondolnak; a Lélek szerint valók pedig a Lélek dolgaira. Mert a testnek gondolata halál; a Lélek gondolata pedig élet és békeség. Mert a test gondolata

^{*} A bibliai idézeteket Károli Gáspár fordításában közöljük, kivéve, ahol a szerző a pontosság kedvéért eltér Luther fordításától. Így megtartottuk a Szent Lélek kifejezést is (nagy kezdőbetűvel), noha Szent Szellem pontosabb lenne. A szerző lábjegyzeteinek jelöléséhez az eredeti számozást használjuk a könyv végén, a fordítói lábjegyzeteket mindig az érintett adott lap alján közöljük.

A Rudolf Steiner idézeteket Böszörményi László fordításában közöljük. Steiner műveit a Rudolf Steiner összkiadás eredeti GA (Gesamtausgabe) számaival jelöljük.

⁺ A közönséges tudatot a magasabb tudati szintektől elválasztó küszöböt.

ellenségeskedés Isten ellen; minthogy az Isten törvényének nem engedelmeskedik, mert nem is teheti.”

Még élesebben fogalmaz a *Galátziabeliekhez írott levélben* (5,17-21): „Mert a test a lélek ellen törekedik, a lélek pedig a test ellen; ezek pedig egymással ellenkeznek, hogy ne azokat cselekedjétek, amiket akartok. Ha azonban a Lélektől vezéreltetek, nem vagytok a törvény alatt. A testnek cselekedetei pedig nyilvánvalók, melyek ezek: házasságtörés, paráznaság, tisztátalanság, bujálkodás. Bálványimádás, varázslás, ellenségeskedések, versengések, gyűlölködések, harag, patvarkodások, visszavonások, pártütések, Irigységek, gyilkosságok, részegségek, dobzódások és ezekhez hasonlók...”

A „test” szó nem mindig felel meg a fenti jelentésnek². Honnan lehet tudni, hogy a döntő helyen, a *János evangélium* prológusában, a fenti példának megfelelő értelemben fordul elő? Erre a kérdésre a prológus 13. verse ad választ, amelyben, éppen ennek az egyedülálló szövegnek a csúcspontját megelőzően (14. vers: „És az Ige testté lett”), Isten gyermekeiről* van szó, „Akik nem vérből, sem a testnek akaratából, sem a férfiúnak indulatjából, hanem Istentől születtek.” Éppen ebbe a testbe, amelyből Isten gyermekei *nem* születtek, ebbe jön a Logosz: az ember lelki gyengeségébe, ahogy a bűnösökhöz, betegekhez és szegényekhez, és nem a gazdagokhoz, írástudókhoz és egészségesekhez³.

Ezért azóta a szakadék innenső oldalán is megtalálható a Logosz szikrája. Pál levelei több helyen is alátámasztják, hogy a testté válást így értették: „Isten megjelent testben, megigazított + lélekben” (*1. Tim.* 3,16); „Titeket is... mégis megbékéltetett. Az Ő emberi testében a halál által...” (*Kol.* 1,21-22).

János számára egyenesen a testté válás elfogadása vagy tagadása annak a mércéje, hogy egy lélek Istentől vagy az Antikrisztustól való-e (*1. János* 4,2-3): „Erről ismerjétek meg az Isten Lelkét: valamely lélek Jézust testben megjelent Krisztusnak vallja, az Istentől van; És valamely lélek nem vallja Jézust testben megjelent Krisztusnak, nincsen az Istentől: és az az Antikrisztus lelke, amelyről hallottátok, hogy eljő; és most e világban van már.”

A Logosz a lélekben

Azt minden kereszténység előtti hagyomány tudta, hogy a Logosz, Isten szava megtalálható a Menny birodalmaiban – ma azt mondanánk, a tudatfelettiben. A kereszténységgel azonban a Logosz beköltözött a lélek területére, „lakozék mi közöttünk”* (*János* 1,14). A Logosz tehát azóta a szakadék mindkét oldalán otthonos, és ennek számos következménye van. Mindenekelőtt ez teszi képessé az embert a *kezdésre*, az *őskezdésre* – amelyben jelen van a Logosz (*János* 1,1). Az ember kezdeni tud, anélkül, hogy le kellene tennie, vagy el kellene hallgattatnia gyenge lelkiségét. Ez a semmiből teremtés képessége. Minden igazán új emberi mozdulat ilyen *kezdés*. Nemcsak a művészet és a gondolkodás művei, hanem minden intuitív cselekvés, a pedagógusé, az orvosé, és egészen különösen a *megbocsátás* mozdulata értelmetlenné és megválaszolhatatlanná tesz minden

* Károlinál itt Isten „fiai” áll.

+ Igaznak találtatott.

* Pontosabban: felütötte sátrát bennünk.

olyan kérdést, amely a „miért”-re irányul. Ha van rá válasz, akkor nem igazi megbocsátásról van szó. Ebben az értelemben a *kezdés* az Én-lény legfontosabb ismertetőjele. Ezért, ha azt olvassuk, hogy a bukott angyalok elvesztették kezdetüket (*Jud 1,6*), ez azt is jelenti, hogy elvesztették eredetüket, forrásukat.

A Logosz-szakra jelenléte az innenső parton lehetővé teszi, hogy az ember a hétköznapi lélekből kiindulva belső útra lépjen, anélkül, hogy előzőleg le kellene tompítania vagy el kellene hagynia a közönséges tudatot, mint a kereszténység előtti beavatási utakon. Ugyanezért válik fölöslegessé egy személyes szellemi vezető vagy guru. Utóbbi szerepe elsősorban abban állt, hogy átsegítse az emberi szellemet a szakadékon a hétköznapi tudat letétele után, és segítsen neki kiigazodni a túlvilágban, valamint a hétköznapi tudatba való visszatérésben.

Az ember tudatfölötti szellemi-lelki képességeivel elér a Mennyig, a tudatfölöttiig. Ahhoz, hogy az ember szabadon válhasson ideák forrásává, a Menny közvetlen hatásának le kell árnyékolódnia. Ez annak a lelki területnek a kialakulásával történik meg, amelyet Rudolf Steiner „a szellem saját életének”⁴ nevez, amelyben a szellem nem az odaadásban él, ahogy az lényének megfelelni, hanem önmagában működik, a saját „házában”. Másrészt azonban a kezdéshez arra is szükség van, hogy a Logosz-szakra jelen legyen ebben a „házban”. Ez utóbbi feltétel teljesült a testté válás, az előző pedig a bűnbeesés által. Ez a kettő együtt biztosítja az ember szabadságát, lehetőségét a kezdésre.

A Logosz testté válása, beköltözése a földi emberbe abban is kifejeződik, hogy az isteni lakóhely áttevődik bizonyos „helyekről” – hegymagaslatokról, templomokból, szentélyekből – az emberi testbe, amelyet az *Újszövetség* ismételt „Isten templomának” nevez⁵.

A Logosz beköltözése az emberi gyengeségbe lehetővé teszi a gondolkodás megváltását⁶. Ez más szóval azt jelenti, hogy biztosítható, hogy a gondolkodás, amely fölülről jön, torzítatlanul érkezzék meg lenn, az emberi tudatban, amely torzítatlanul fogadhatja be. Ezzel kezdetét veszi a földi ember, a test és ezzel maga a Föld megváltása, azé a területé, amely eddig „e világ fejedelmei” uralma alatt állt.

A Krisztus-impulzus azt jelenti, hogy a hétköznapi én útnak indul a valódi, magasabb Énnel való egyesülés irányában – a hétköznapi énbe ültetett Logosz-csíra segítségével. Így folytonossá válik az út, a tudat megtanul ki-, bejárni, nem kell többé „kiröpíteni”. Ezzel egyre szorosabban kapcsolja össze a Mennyet a Földdel. Mindez odavezet, hogy a meditációt úgy lehet jellemezni, hogy „a lélek működése a gondolkodás erejével”⁷.

A Logosz ereje az, ami érzékelhetővé teszi őt magát, mind a világban, mind az emberi lélekben. Ami Hérakleitosznál még egy kiválasztott* egyedi esete volt – hogy azt tudta mondani, hogy „A léleknek Logosza van, önmagát növelő”⁺ –, az a kereszténységgel általános emberi lehetőséggé válik. A történés, ami a kiválasztott Názáreti Jézusban, a Jordánban való megkeresztelkedéssel lejátszódott, erővel áthatott, működő példakép volt, amely a feltámadás után gyorsan elterjedt, egyre növekvő embercsoportokban. „És az Isten ígéje növekedék” (*Ap. Csel. 6,7; 12,24; 19,20*), hasonlóan ahhoz, amikor egy eszme először *egy valakiben* születik meg, de ezt követően hamar, sokak számára elérhetővé válik. Az Úr olyan, mint egy magasztos példakép – vagy öskép. Az, hogy valakiben felébred, fellobban a Logosz-szakra, az lelkének saját szabad tette, amelyet éppen a benne

* A „kiválasztott” mint főnév értendő, egy kiválasztott (beavatott) ember (Auserwählter).

+ *Hérakleitosz múzsái vagy a természetről* (Helikon Kiadó, 1983; 36. oldal; a fordítás Kerényi Károly irányításával történt.)

meglévő Logosz-csira tesz lehetővé – bármilyen paradoxul hangozzék is. Kereszténnyé úgy válik valaki, hogy tudatosan ráébred erre a csírára. A szellemi valóság kétségbeesett, gyakran szinte már „vallásos” elutasításának vagy elhárításának épp az az – a tudatosság szintjének eléréséhez még éretlen – érzés az alapja, hogy a Logosz-lény jelen van az ember saját lelkében. Maga az elutasítás is a Logosz erejével, az azzal való visszaéléssel történik. Ez a Szent Lélek elleni bűn, amelyet kívülről nem lehet megbocsátani, mert ugyanazzal a szellemi erővel követjük el; csak az ember maga térhet meg, maga „változtathatja meg értelmét”⁸.

A Mennyek országa mostanra valóban közel jött, a másik oldalról, ahonnan korábban nem lehetett fölkeresni. Az ember gyengeségében jelent meg; a hétköznapi – szokásaink – hamuja alatt izzik a kezdés parazsa. Aki föllobbantja, a Szent Lélek áldása kíséri.

Mostantól a hétköznapi tudat a felelős az élet e rejtett csírájáért. A megfelelő meditáció így szólhatna: „Gondozom a teremtőt.” A Logosz a teremtőm. Az, hogy az ember gondozza teremtőjét, Isten anyja képéhez vezet. Az *Isteni színjáték* utolsó képében, Dante Isten-látása előtt, tanítója, Szent Bernát (Saint Bernard de Clairvaux) a Madonnához imádkozik, hogy segítse Dantét. Az ima kezdő tercínái a lélek és a benne lakozó Logosz-szakra kapcsolatát fejezik ki:

„Óh, szűz Anyánk, leánya ten Fiadnak,
teremtményeknél nagyobb és szerényebb,
ős célja az örök határozatnak:

természetünket a te tiszta lényed
megnemesíté, úgy, hogy a Teremtő
teremtményé lett benned...”*

A testté válás motívumának fényében így láthatjuk a kereszténység impulzusát: A hétköznapi élemben megjelenő Logosz-szakra képessé teszi a lelket arra, hogy *kezdjen*, és elkezdjen közeledni magasabb vagy igazi Énje felé. Ez a közeledés azonos a lélekben megbúvó Logosz-csira gondozásával, amely ettől növekszik és kivirágzik. A hamu takarta parázs fellobbanása az új Szent Lélek megjelenése, áldásának elfogadása.

A lélekben élő Logosz-szakra értelmében érthető a hegyi beszéd kulcsmondata (*Máté* 5,3): „Boldogok a lelki szegények: mert övék a mennyeknek országa.” Ezek a „szegények” azok, akiknek nem *adódik* a szellem fölülről, hanem akik alulról, az ember gyengeségéből lépnek rá a fölfelé vezető útra. Ez a jellemző különbség akkor is megmutatkozik, ha összehasonlítjuk a Szent Lélek ábrázolását az *Ószövetségben* – és részben az *Újszövetségben* is – az „új” Szent Lélekkel, a feltámadás utáni leírásokban.

Az *Újszövetség* tud erről a különbségről. Pál ezt írja a *Titus*-levélben (3,5): „Nem az igazságnak cselekedeteiből, amelyeket mi cselekedtünk, hanem az ő irgalmasságából tartott meg minket az újjászületésnek fürdője és a Szent Lélek megújítása (anakainoseos) által.”

* XXX. 1-2. Babits Mihály fordítása. „Vergine Madre, figlia del tuo figlio, / umile e alta più che creatura, / termine fisso d'eterno consiglio, / tu se' colei che l'umana natura / nobilitasti sì, che 'l suo fattore / non disdegnò di farsi sua fattura.”

A Szent Lélek változása

Az *Újszövetség*ben a tanítványok ígéretet és jövendölést⁹ kapnak a Szent Lélek eljövetelére, az Úr elmenetelével, felemeltetésével való összefüggésben (*János* 16, 7). A Szent Lélek azonban már ez előtt az ígéret *előtt* is működik, így Mária fogantatásakor¹⁰ és Jézus megkeresztelkedésekor a Jordánban¹¹. Voltak, akiket a Szent Lélek vezetett (*Lukács* 2,25-27), és az *Ószövetség*ben is sok utalás van működésére¹². Arra a kérdésre, hogy mi a különbség a „megígért”, az Úr feltámadása után megjelenő és a korábbi Szent Lélek között, már az *Ószövetség* is választ ad. Egy nagyszabású ígéret rajzolja elő, hogy majd az egész nép, *általánosan* részesül a Lélek eljövetelének áldásában, nemcsak *egyes* kiválasztottak. Így *Jóel prófétánál* (3,1): „Mindezek után kiárasztom Lelkemet minden testre. Fiaitok és leányaitok jövendölni fognak, véneitek álmokat álmodnak, ifjaitok meg látomásokat látnak. Sőt, még a szolgákra és a szolgálókra is kiárasztom Lelkemet azokban a napokban.”¹³ A *Lukács evangélium* az „Atya ígéretének” nevezi a Szent Lelket (24,49). Ennek megfelel a Lélek kiöntetésének változatos ábrázolása az *Apostolok Cselekedeteiben*.

A Lélek áldásában való újfajta részesülés a Logosz-szakra működésbe hozatalával történik. A Logosz-szikrát, amely a testté válás következtében költözött be az emberi lélekbe, az ember gyengeségébe, az apostolok hozzák működésbe, többségében a keresztelés után és kézzátétellel, de néha kézzátétel nélkül is, sőt a keresztelés előtt is.

A lelki-szellemi területen bekövetkezett lépés a régitől az új állapot felé, azt is mondhatnánk, hogy az *Ószövetségtől* az *Újszövetség* felé a – nem mindig következetesen használt¹⁴ – „Isten gyermekei” és „Isten fiai” vagy „fiúság” kifejezésekben is megmutatkozik. A változásra a *János evangélium* prológusa utal. A 12-13. versben Isten gyermekeiről van szó (ld. *A test* c. fejezetet), majd a 14. versben így folytatódik: „És az Íge testté lett”. Megkezdődik a Logosz „lakozása” bennünk. Ez a lakozás azonban a Szent Lélek áldásában való részesülés lehetősége, és aki részesül benne, azt hívják „Isten fiának”. Pál apostol leveleit áthatja a nagy felszólítás a „fiúság” elnyerésére. A fiúságról a *Róma-levél* szól a legvilágosabban (8,14): „Mert akiket Isten Lelke vezérel, azok Istennek fiai.” Hasonlóan a *Galátzia-levél* (4,4-6): „Mikor pedig eljött az időnek teljessége, kibocsátotta Isten az ő Fiát, aki asszonytól lett, aki törvény alatt lett, Hogy a törvény alatt levőket megváltsa, hogy elnyerjük a fiúságot. Minthogy pedig fiak vagytok, kibocsátotta az Isten az ő Fiának Lelkét a ti szíveitekbe.” A *Róma-levél* (8,23) összefüggésbe hozza a fiúságot a megváltással, vagyis a test feltámadásával, ahogy már a *Lukács evangélium* is (20,36): „Mert meg sem halhatnak többé (akik elnyerik a feltámadást): mert hasonlók az angyalokhoz; és az Isten fiai, mivelhogy a feltámadásnak fiai.” A *Róma-levél* (9,26) utal az *ószövetségi* ígéretre *Hóseás próféta könyve* 1,10-ben: „És létszen, hogy ahol az mondatott nékik: Nem vagytok az én népem, ez mondatik nékik: Élő Istennek fiai!”

A Szent Lélek régi fajta áldásában részesülők „Isten gyermekei”; fölülről kapják az inspirációt, Istentől születnek. Az újfajta áldottak „Isten fiai”, ami a testté válás következtében minden ember lehetősége, először az egész választott népé, de azután a „pogányoké” is. Ezek az áldottak a „testből” indulnak ki, aminek átváltoztathatják akaratát, a benne jelenlévő Logosz-szikrának köszönhetően. Arra is képességet nyertek, hogy átéljék a test feltámadását.

A Szent Lélek elterjedése

Kövessük az új Szent Lélek útját az *Apostolok Cselekedeteiben*. Az 1. fejezet 4-5. versében a Feltámadott megismétli az Atya ígérését: „ti azonban Szent Lélekkel fogtok megkereszteltetni nem sok nap múlva.” A Szent Lélek képessé teszi majd az apostolokat, hogy tanúskodjanak az Úrról „a földnek mind végső határáig” (1,8). „Tanúskodni” abban az értelemben, hogy meggyőzően képviselni.¹⁵

„Nem sok nap múlva” jön el Pünkösd (2,1-13). A Szent Lélek kiárad az apostolokra, de a hallgatóságukra is, akik mindnyájan úgy értik az apostolok beszédét, mintha az ő saját nyelvükön szólna. Péter ezt követő prédikációja megadja a kereszténnyé válás lépéseinek sorrendjét. És ezután következik (2,38): „Térjete meg (váltotassátok meg értelmetek – *metanoe*) és keresztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztusnak nevében a bűnöknek bocsánatára; és veszitek a Szent Lélek ajándékát. Mert néktek lett az ígélet és a ti gyermekeiteknek, és mindazoknak, kik messze vannak”. A „kik messze vannak” nyilván a pogányokra vonatkozik.

Miután az írástudók és főpapok szabadon engedik Pétert és Jánost, együtt imádkoznak az egész keresztény gyülekezettel, és „minekutána könyörögtek, megmozdula a hely, ahol egybegyűltek; és betelének mindnyájan Szent Lélekkel, és az Isten beszédét bátorsággal szölják vala (pontosabban: örömmel hirdették Isten Logoszat)” (4,31). Pétert és Jánost Szamáriába küldik, akik imádkoznak az ottani gyülekezetért, „hogyan vegyenek Szent Lelket”. „Mert még senkire azok közül nem szállott rá, csak meg voltak keresztelve az Úr Jézus nevére. Akkor kezeiket rájuk veték, és vönek Szent Lelket.” (8,16-17). Ez az első részletes leírás a Lélek befogadásának erről a módjáról. Később (19,2-6) ez a szokásos cselekedet a keresztség után.¹⁶ Így gyógyítja meg Ananiás a megvakult Saul, egyszersmind megígéri neki a Szent Lelket (*Ap. Csel.* 9.17).

A következő lépés Péter által történik: prédikációja hatására, a zsidók csodálkozására, „kitöltetik” a Lélek a nem-zsidó hallgatóságra, mielőtt megkeresztelkedtek volna Jézus nevére (10,44-48). Ezt a történetet felfoghatjuk második Pünkösdként.

Az események menete mutatja, hogyan válik valósággá az Ószövetség ígérete: a Szent Lélek mindenkire kiterjed. A Léleken való részesülés azonban nem ajándék. Egyrészt megelőzi a megtérés (az értelem megváltozása) és – legtöbbször – a keresztény megkeresztelkedés, másrészt a befogadott Lelket gondozni kell. Az *1. Thessalonika-levél* 5,19-ben ez áll: „A Lelket ki ne oltjátok.”* A *Timóteusnak írt 2. levelében* így inti őt Pál (1,6): „Minekokáért emlékeztetek téged, hogy gerjeszd fel az Isten kegyelmi ajándékát, amely benned van az én kezeimnek rád tétele által.” A „gerjeszd fel” kifejezés a Lélek tűz természetére utal – ana-zo-pyrein (zoe = élet, pyr = tűz, ana = ra/re, vagyis életre lobbantani).

Az „új” Szent Lélek neve az *Újszövetségben* többször is a „Vigasztaló” – *Parakletos*; akit idehívtak.¹⁷ Ennek a legegyszerűbb értelmezése az lenne, hogy ez a tanítványokra, az Úr elvesztése miatti fájaldalmukra vonatkozik, azért kapnak vigasztalást, mert nem találkoznak többet sem a Földön megjelent, sem a feltámadott Úrral. Ennek nem mond ellent az a mélyebb és átfogóbb értelmezés, hogy a vigasztalás a régi inspiráció kiapadására vonatkozik, annak a kornak a befejeződésére, amelyben a szellem, az inspiráció, a vezetés fölülről *adott* volt, az embernek szinte

* Károlinál: „A Lelket meg ne oltjátok.”

semmit sem kellett érte tennie. A vezetés régi formája, az isteni világgal való régifajta kapcsolat elvesztése miatt valóban vigaszra szorul az ember; ezt kapja meg a szellemhez (Szent Lélekhez) való általános hozzáférés lehetőségével.¹⁸

A vigasztaló szellemhez való hozzáférés előfeltétele a Logosz-hordozó elmenetele (mennybemenetele): „De én az igazat mondom néktek: Jobb néktek, hogy én elmenjek: mert ha el nem megyek, nem jő el hozzátok a Vigasztaló: ha pedig elmegyek, elküldöm azt ti hozzátok.” (János 16,7). János 7,39 így fogalmazza meg azt, hogy a mennybemenetel a feltétel: „Ezt pedig mondja vala a Lélekről, amelyet veendőik valának az ő benne hívők: mert még nem vala Szent Lélek; mivelhogy Jézus még nem dicsőítették meg (a mennybemenetel által).”¹⁹ Az *Újszövetség* tele van a Logosz-hordozó halálának szükségességére vonatkozó utalásokkal és célzásokkal.

Az Úrnak ki kellett húzódnia az érzéki vagy érzékfeletti *észlelésből*, hogy teljes mértékben az ember belsejében működő erő formájában ébredhessen fel. Testté válása még isteni tett volt, az utolsó az ember tudatának vagy sorsának történetében. Az isteni tettnek helyet kellett adnia a szellem elkövetkező korszakának, amelyben az ember, fáradozása eredményeképpen isteni tanácsot kaphat az intuícióban vagy inspirációban. Az Úr mennybemenetelét érthetjük erről az oldalról, és a feltámadás felől is.

A testté válás és a golgotai misztérium, a mennybemenetel között három év telik el, az Úr földi működésének ideje.²⁰ Az Epifánia csak a testté válás kezdete; folytatódik a három év során és a test sorsának beteljesedésével, a halállal végződik. A feltámadás a Logosz, Isten fia, és a Jézus alakja által képviselt emberi lény, az emberfia egyesülésének gyümölcse. Ennek, a Jordánban való megkeresztelkedés során történő egyesülésnek az a szellemtörténeti háttere, hogy az Istenségnek érzékekkel észlelhető formában kellett megjelennie, noha a zsidó vallásban az emberiség fölfedezte a láthatatlan Istent. A hanyatló tudat azonban később már nem volt képes fölemelkedni a láthatatlan tapasztalásához.

Az utolsó teremtési tett, a testté válás értelme abban rejlik, hogy elülteti az emberben a továbbteremtés képességét, a teremtés nyolcadik napjának lehetőségét, azt, hogy a nagykorúvá vált ember képessé váljék értelmet adni egy értelmetlenné vált világnak.* Ehhez a teremtés forrásának, a Szónak, össze kell kapcsolódnia az emberrel, úgy, hogy az ember megláthassa a Fiú kisugárzását – dicsőségét. Az Úr meglátása színről színre átalakítja az embert és képessé teszi arra, hogy végrehajtsa a legnagyobb *adaeqatio*⁺-t, a legnagyobb hasonulást: a valódi kereszténnyé válást, a fölemelkedést a „Krisztus testvére” rangjára. Az első lépést ebbe az irányba a János evangélium prológja írja le; a lépést az „Isten gyermekei”-től a „fiúsághoz”, az „igazaktól”, azoktól akik „az igazságosságot cselekszik”²¹, azokhoz, akik az „igazságot cselekszik”²².

Ez a lépés áthidalja a különbséget Keresztelő János és az Úr szellemiségének jellege között. János „az igazságosság útján jött” (Máté 21,32); aki az Urat önmagánál erősebbnek, hatalmasabbnak írja le²³, és azt mondja, hogy neki magának csökkennie („alább szállania”), míg a Logosz szellemének növekednie kell (János 3,30).

* „Egy olyan lénynek, mint az ember, csak egy értelmetlen világ lehet az egyetlen értelmes világ: mert egy értelemmel áthatott világban fölöslegessé válna értelemteremtő képességeivel” (N. Hartmann)

+ Aquinói Szent Tamás kifejezése. Ld. később.

A testté válás Keresztelő János segítségével kezdődik, mégpedig a vízzel való keresztelkedéssel, amit János azokkal hajt végre, akik megváltoztatták értelmüket, megtértek vagy másképp kifejezve, bűnbánatot gyakorolnak. Ez a vízzel való keresztelkedés – amely egy hagyományt követ – kapcsolja össze az *Újszövetséget* az *Ószövetséggel*. Ezért érdemes közelebbről szemügyre venni ezt az egyedülálló keresztséget.

A keresztelés

Keresztelő János korábbi nemzetségből való, a kereszténység előtti korból származik. „Aki legkisebb a mennyeknek országában”, nagyobb nála, „akinél nem támadott nagyobb az asszonyoktól szülöttek között” (*Máté* 11,11; *Lukács* 7,28). Ezt ő maga is tudja, ezért beszél az elkövetkező keresztségről, a Szent Lélekkel és tűzzel való keresztelésről, amely követni fogja azt a módot, ahogy ő keresztel, vízzel. János keresztelésének hatására – ideális esetben – úgy fellazult az emberi alkat, hogy a tudat központja eloldódott az organizmustól, és így érzékenyebbé vált földöntúli igazságok befogadása felé. Az eszméletvesztés határáig a víz alatt tartotta, akit keresztel. Ennek az eljárásnak Jézus is aláveti magát, noha a Keresztelő először nem akarja megkeresztelni, mert maga fölött állónak ismeri el (*Máté* 3,14). Végül enged neki, hogy „beteljesüljön az igazság”, hogy fennmaradjon az örök tanítás folyamatossága.

Jézus keresztségét mindegyik evangélium kissé eltérő módon írja le. Máté és Márk megemlíti, hogy „azonnal” – *euthys* – kijött a vízből; Lukács leírja, hogy imádkozik. Jánosnál a Keresztelő tanúja mindannak, amit a szinoptikusok a megkeresztelt élményeként írnak le: Látja a galambot, amely leszáll Jézusra; a Menny megnyílását ezzel szemben maga az Úr jelenti ki, mégpedig a Nátánaellel való beszélgetés után (*János* 1,51), határozott hivatkozással Jákob álmára a mennyei lajtorjával (*I. Mózes* 28,12).

Az „azonnal” vagy „hamarost” kifejezés kulcsfontosságú: a gyors kiemelkedés a vízből és az imádkozás, de a Keresztelő vonakodása is azt jelenti, hogy a vízzel való keresztelkedés Jézus esetében inkább csak formális szerepet játszott az új kor központi eseményében, amelyben összekapcsolódott a Kezdet, a teremtés elsőszületése (*Kol.* 1,15; *Jel.* 3,14) egy emberi szervezettel, amely megnyílt előtte, és amelyet elkezdett áthatni. Az ember már felkészült volt, erre utal az „azonnal”. A vízben való megmerítkezés ebben az esetben inkább csak jelképes volt.

A vízkeresztben a testi halál érintésének hatására az ember tudati központjában egy pillanatra felvillant a szellemi világ *tapasztalása*. Jézus megkeresztelkedésekor ennek mintegy a fordítottja játszódott le. Csak egy pillanatra merül a víz alá; a megnyílt mennyből pedig galamb képében leszáll rá a Szent Lélek és – Keresztelő János tanúbizonysága szerint (*János* 1,32-33) – „megnyugszik rajta”; nála *marad*.

Az *Ószövetség* világának legmagasabb csúcsától, a Keresztelőtől, a kereszténységhez való átmenetet felfoghatjuk a vízzel való kereszteléstől a tűzzel és Szent Lélekkel való kereszteléshez való átmenetnek²⁴, ahol ez a tűz és a Szent Lélek egy és ugyanaz. Az átmenet fölfelé mutat, az egy őselem metamorfózisainak lépésein keresztül: a vízből légneművé – *pneuma*, szellem – és tűzzé. Így Hérakleitosznál: „A tűz a Föld halálát éli és a levegő a tűz halálát éli, a víz a levegő halálát éli és a föld a vizét” (Diels: *A pre-szokratikusok töredékei*, 118.). Az egy őselem Hérakleitosznál és minden igényes hagyománynál a Logosz, amelynek szinonimája, imaginatív képe a tűz.²⁵

A vízkereszt kioldja a szellemi embert a földi, ásványi tudatból; a tűzzel és Szent Lélekkel való keresztelés tisztán belső folyamat, amely képessé teszi az embert arra, hogy a fizikai-ásványi testből kiindulva szellemi útra léphessen, majd áthassa és összekapcsolja ezt a testet azzal, amit ezen az úton elér. Ez az út az Úrhoz való – elvben korlátlan – hasonuláshoz, adekvációhoz vezet. *János* 14,12 alapján megsejthetjük, hogy ez milyen mértékig mehet: „Ámen, ámen mondom néktek: aki hisz én bennem, az is cselekszi majd azokat a cselekedeteket, amelyeket én cselekszem; és nagyobbakat is cselekszik azoknál; mert én az én Atyámhoz megyek.”

A megnyílt ég²⁶

Mind a négy evangélium megemlíti, hogy a keresztség közben vagy utána megnyíltak az egek (vagy mennyek). És azóta is nyitva vannak, és az emberen múlik, hogy észreveszi-e vagy sem. Az *Apostolok Cselekedetei* így írja le, hogyan látja meg Szent István Istent halála előtt (7,55-56): „Mivel pedig teljes vala Szent Lélekkel, a mennybe függesztvén szeméit, látá Istennek dicsőségét, és Jézust állani az Istennek jobbjá felől, És monda: Ímé látom az egeket megnyílni, és az embernek Fiát az Isten jobbjá felől állani.”

A megnyílt ég tapasztalása mindig különleges, drámai lelki helyzetben történik, mind az Ó-, mind az *Újszövetségben*: erről tanúskodik Jákob álma menekülés közben (*I. Móz.* 28,12), a keresztelés az evangéliumokban, a fent idézett jelenet és Péter tapasztalása az *Apostolok Cselekedeteiben* (10,11), valamint a *Jelenések könyvének* megfelelő helyei²⁷. Az egyetlen kivétel *János* 1,52: „Mostantól fogva meglátjátok a megnyílt eget, és az Isten angyalait, amint felszállnak és leszállnak az ember Fiára.” A „mostantól” vonatkozhat a Jordán-keresztelő következményeire és az emberiség általános lehetőségeire a jövőben.

Az egek megnyílása mindenesetre azt jelenti, hogy az ember lelke megnyílik „fölfelé”, a tudatfölöttiben mindig jelenlévő menny felé. Attól fogva, hogy a galamb, a Szent Lélek „megnyugszik” a megkeresztelt Jézuson (vele *marad*), folyamatosan a mennyre nyitott szemekkel él. Erről tanúskodnak nemcsak a csodák és jelek, melyeket tesz, hanem az is, hogy közvetlen tudása van jövőbeli eseményekről²⁸, ki nem mondott kérdésekről, a környezet lelki életéről.²⁹

A testté válás elhozta az emberiségnek a lehetőséget, hogy figyelmünket a közönséges tudatból kiindulva a tudat forrásai felé fordítsuk. Másképp kifejezve: tudatunk az őt a tudatfölöttitől elválasztó szakadék innenső partján tud öntudatra ébredni, autonómmá válni, és ezért itt tud *kezdeni*: ez a saját kezdése. A testté válás következtében hatol be a kezdés – a princípium* – arra a területre, mely a bűnbeesés uralma alatt állt. *Itt* kezdődik – veszi kezdetét – a megváltás *lehetősége*; és ez a *lehetőség* maga a megváltás. Az öntudatot *kívülről*, saját hozzájárulása nélkül nem lehet megváltani. Ez a szabad öntudat megszüntetése és eltörlése lenne. De ugyanilyen kevésbé nevezhetjük az öntudat cselekvését önmegváltásnak, mert a testté válás megváltó tette és következményei nélkül nem tudnánk szabadon cselekedni.

A szakadék létrejötté, vagyis az ember felé közeledő inspirációk folyamatosságának megszakadása a közönséges, tükrözött tudat felé vezető úton, azt a veszélyt rejtette – és rejteti részben máig is –

* A princípium szó latin eredetű, legfontosabb jelentései: kezdés, első, élen álló, alap, alapelv, ős-ok.

magában, hogy az égi ajándékot a leszállás felügyelet nélkül maradt szakaszában eltorzítják az emberellenes erők. A testté válás ezzel szállt szembe: megteremtette azt a lehetőséget, hogy a tükrözött gondolkodás torzítatlanul képezze le a magasabb, élő gondolkodást, hogy a *pura ratio*, a tiszta, minden zavaró hatástól mentes gondolkodás, torzítatlan árnyéka legyen a magasabb gondolkodásnak – ha az ember akarja. Ehhez jelen kell lennie a Logosz szikrájának a szakadék innenső oldalán, mert a tudat autonómiája – vagy szabadsága – csak innen, a szellem legalsó szintjéről indulhat el és terjeszkedhet később fölfelé.

A Logosz akkor kapcsolódott össze a testtel, a „hússal”, amikor a szakadék még nem hasadt föl teljesen, még nem vált túlságosan mélyé, amikor még el lehetett háritani a felső területtel való kapcsolat teljes megszakadását. A Logosz-szikra jelenléte a tükrözött tudatban lehetővé teszi a megtérést; hogy a tekintet a külső megjelenéstől a lényeg felé forduljon, így pl. abban a gyakorlatban, amelyben a figyelem egy szó érzékelhető alakjából kiindulva, a szó jelentése vagy értése felé fordul. Meg lehet tapasztalni, hogyan világít be ma a közönséges tudatba egy tiszta, erős Én-élmény.³⁰

A Logosz beköltözése a testbe lehetővé teszi az egész anyagiség megszentelődését. Az isteni világ fölveszi a harcot az ellenséggel, „e világ fejedelmével”, akinek segítségével a halott ásványi világ megteremtődött. Ezért hangsúlyozza olyan nyomatékosan a negyedik evangélista a testté válás tényét.³¹

A megnyílt ég szól az úton lévő emberhez: mély hallgatásán, belső tengercsendjén – befogadó, egy pillanatra megürülő figyelmén – keresztül. Ehhez az Én-tudatnak olyan erőssé kell válnia, hogy önmagában meg tudjon állni, anélkül, hogy bármilyen múlt jellegű „valamire” kellene támaszkodnia. Ezt a csendet Rudolf Steiner így írja le: „Amit kifelé beszélünk, az a földi élet beszéde. Ami mintegy hátulról ér el az emberhez, ami a beszédszervekig jön, de nem hangzik fel, mint külső beszéd... hanem, hátulról jön és megáll a gégefőnél, elnémul, ahelyett, hogy földi szóként fölhangoznék, az szellemi beszéd. Szellemi beszéd, amelyet a szellemi világból szólnak, hozzánk.”³² Valamint: „Ezt a világot (az inspiráció világát) ismeri meg az ember, amikor a lélek mély hallgatásában meghallja, hogyan szól hozzá a szellem, az univerzális Logosz – de individualitásain keresztül –; nem fizikailag hallható nyelven, hanem olyan nyelven, amely nemcsak hallhatatlan, de halkabb, mint hallhatatlan és éppen ezért szellemi módon érzékelhető. És a belső szó elnyerésével, amely nem válik külső szóvá, de belül ugyanazt az erőt használja, amely különben csak a lélegzet külső szóvá alakításában nyilatkozik meg, annak a világnak a megismeréséhez küzd fel magát az ember, amelyből alászállt.”³³ Ennek a „negatív” csendnek a megteremtéséhez, amelyben szólhat hozzánk a Szent Lélek, először egyetlen témát kell maximális figyelemmel tudatunkba emelnünk és ott tartanunk. A téma elhagyásával, kiürítésével helyére lép a befogadó, fordított figyelemcsend.

A Logosz jelenléte a hétköznapi tudatban lehetővé teszi, hogy a modern ember *egyedül*, legfeljebb tanácsokra támaszkodva, elindulhat az úton, anélkül, hogy egy mester erejének be kellene avatkoznia: a mester már kezdettől fogva benne van.

Ahogy a testté válás a Logosz-hordozó halálán keresztül elvezetett a feltámadáshoz, úgy merül fel az egyén útjának hasonló, szinte elképzelhetetlen távlata: tudati gyakorlataival megváltoztathatja saját konstitúcióját. Ez mindenekelőtt a szellemi-lelki részünk és a test kapcsolatára vonatkozik.

Egy olyan szemlélődésnek, amely a Jordán-keresztelő utáni három év *egész* történetének a megértésére törekszik, ennek a kapcsolatnak a vizsgálatából kell kiindulnia.

Szellem és test

Az ember felépítésében hasonlít a „szóhoz”, amennyiben szellemi mivoltában egyedülálló önjelentést* képvisel és bizonyos értelemben kettős lény: szellemisége érzékszervileg észlelhető formában jelenik meg. E két rész tiszta kapcsolata a „szó” analógiájával élve az lenne, hogy a megjelenő rész a jelentés, a szellemi rész kifejeződése. Az emberek, akik érzékelhető jelek segítségével kommunikálnak, érzékszervileg érzékelhető megjelenésükben fejeződnek ki. Az egyén számára a testiség ideális esetben tiszta, mozdulatlan tükör, amely az Én öntudatra ébredését szolgálja.³⁴

A modern ember konstitúciója három okból tér el az ideálistól.

Eredetileg, a bűnbeesés előtt, az ember tiszta szellemiségből, valamint egy nem anyagi, élő és érzékeny szellemtestből (élő gondolat- és érzésformákból) állt. A szellemtest teljesen mértékben követni tudta az Ént, aki rajta keresztül fejezte ki magát. A bűnbeesés következtében a korábban *össze-kapcsolódott* két rész *össze-keveredett*. Ennek az a következménye, hogy a tudati folyamatok testi folyamatokat váltanak ki. A tudati folyamatok az Énből erednek. A szervezetbe való beavatkozásuk révén a tükör elveszti mozdulatlanságát és eltorzítja a képet. Egyszersmind a tudat számára épp az megveszendőbe, ami a tükör mozgásba hozásába belevész; a tudati folyamatokat kísérő jelenségeket nem éljük át tudatosan.

A bűnbeesés – az emberi lénytagok keveredése – további következménye, hogy a testi forma szellemi mivoltában nem tudott ellenállni a formától mentes Én hatásának és „széttört”. Ez azt jelenti, hogy kiesett az életből, és létrejött az élettelen anyag. Az élet mindig formákban történik. Az élettelen anyag betagolódik az élő formába, és ettől kezdve az életnek az anyagi testben küzdenie kell az ásványiság törvényei ellen – mindhalálig. Akkor darabokra törnek az ásványi tükör.

A szellem és a test ideális kapcsolatától való második eltérés azáltal jön létre, hogy az anyagivá vált test sajátos természeti lényvé válik, amely biológiai törvények alatt áll, pl. az öröklés törvénye alatt; saját, „természetes” igényei és tulajdonságai vannak, ezért nem képes többé teljes mértékben a kifejezés szolgálatában állni. Az Én és a szervezet közötti összekapcsolódás jóval a születés előtt kezdődik, ideális esetben az öröklési vonal „kiválasztásával”. A modern időkben ezt a rokonságot megzavarják az emberi beavatkozások (pl. családtervezés). Ez még nehezebbé teszi az Én számára, hogy alkalmazkodjék az öröklött és nem ideálisan kiválasztott szervezethez.

A harmadik következmény pedig, hogy a bűnbeesés folytatásaképpen, az eredetileg tisztán biológiai folyamatok egy részét a biológiai szükségszerűségeken túlmenően az élvezet szolgálatába állítjuk. Létrejönnek tisztán lelki szintű élvezetes vagy fájdalmas folyamatok és érzelmek, ahol a negatív érzelmek is bizonyos élvezetet okoznak, önmagukat érző jellegük folytán. Az önértés, az

* A „szó” szó önmagára utal (hasonlóan az „én” szóhoz), nem utal valami látszólag másra, mint mondjuk „asztal”. Valójában az asztal szó is az asztal *értésére* utal – és nem másra.

önzés kialakulása a harmadik ok, amiért az Én már nem tudja zavartalanul kifejezni magát a testben.

A test mentén kibontakozó öntudat nem megismerő. A legkevésbé ismeri meg magát a testet, amelytől függésben véli magát. De épp a függőségről való tudásban mutatkozik meg a testtől független tudat szikrája; különben észre se vehetné részleges függőségét. Ezt a szikrát gondolhatjuk, magában a testre támaszkodó tudatban. Éppen ebből a megismerő szikrából bontakozhat ki egy új öntudat, amelynek már nem kell a testre támaszkodnia. A szellemi öntudat, a „szellem-én”, képes az immár nem a tudat támasztékául szolgáló testet megismerni, meggyógyítani, többé-kevésbé önzetlenül átjárni.

A szellem-én kapcsolata a testi és lelki burkokhoz megjelenik a Jordán-keresztelőben, mint a bűnbeesés előtti világ felidézése, és mint az elkövetkező fejlődés előképe: „Ez az előfeltétele annak, hogy megértsük, hogy általában az emberiség esetében hogyan jön be a szellem-én a tudati lélekbe..., hogy Jézus-Krisztus esetében hogyan hatol be a Krisztus természet, mint egy különleges, kozmikus szellem-én a Názáreti Jézus tudati lélek természetébe. ...Ahogy Tertullianus mondja, nem jön létre keveredés Krisztus, vagyis a szellem-én, és Jézus, vagyis a tudati lélek és a hozzátartozó alacsonyabb lénytagok között, keveredés nem, csak összekapcsolódás.”³⁵

Az embert minden megbetegíti, ami nem beszél benne. Az emberi szellem kezdettől fogva a Logosz szikrája, és ezért a világban megjelenő Logosz-természetre hangolt. A bűnbeesést és következményeit úgy foghatjuk fel, mint bizonyos hatalmak törekvését, hogy eltérítsék az embert a Logosszal áthatott lét útjáról.

Az a lény, aki a Jordán-keresztelőben összekapcsolódott az „ember Fia” organizmusával, már korábban is az emberiség támogatója volt, és áldozati tetteivel megakadályozta az emberiség eltévelyedését a Logosz világtól³⁶. Golgota volt a negyedik áldozata, amely az epifániával veszi kezdetét.

A gondolkodás megváltása

A Golgotáig tartó három évben a Logosz teljesen áthatotta az emberi szervezetet; ezért tudta a halálba is követni az embert. A Logosz otthonossá vált – János evangélista kifejezésével³⁷ – „e világban” is; ezért tud ma az ember ebben a világban is kezdeni. Mert *a Logosz létezési formája, hogy őскеzdetben van*. A negyedik áldozat megváltotta a gondolkodást, az egyetlen lelki tevékenységet, amelyben a mai ember autonóm tud lenni: „A negyedik Krisztus-esemény, a golgotai misztérium azért jött létre, hogy a gondolkodás is össze tudjon kapcsolódni a Krisztus-impulzussal, hogy a gondolkodás, mint olyan, ne zavarodjék össze az Énre való hatásában. És ha törekedhetünk arra, hogy gondolkodásunk egyre rendezettebbé váljék, úgy, hogy gondolataink ne ugráljanak össze-vissza, hanem belső érzés és érzékenység járja őket át, ha törekedhetünk arra, hogy egyre jobban kifejlődhessék az egészséges, igazságra törekvő gondolkodás, akkor ez annak köszönhető, hogy a golgotai misztérium – a negyedik Krisztus-esemény – következményeképpen a gondolkodás elnyerte az ehhez szükséges impulzust.”³⁸

Feltámadás

A halált a bűnbeesés utáni ellentételezésként kaptuk, hogy megóvja az embert a hanyatlástól. A halálban mindig újra megszakad az ásványivá vált testtel való azonosulás. Homeopátiás mértékben minden megismerésben hasonló módon függetlenné válik a szellem a testtől: „Az ember megismerő részével tulajdonképpen mindig kívül van testén és testi funkcióin”.³⁹

Az ember a test segítségével tanulta meg az önálló létet – az ön-jelentést* –; a megismerési úton növekszik szellemi önereje. Ha *megismerően* hatja át a testet, kioldja az ásványiságból, amely lehull a fejlődéstörténetből, mint a hamu. Mivel az ásványi testre nincs többé szüksége az embernek a tudatossá váláshoz, elkezdődik a tiszta, nem anyagi, élő és érzékeny testi forma helyreállítása. A test átlátszóvá válik, tiszta formává. Ahogy a szó is tiszta forma, amit a legkülönbözőbb módokon fejezhetünk ki, így válik ásványiságtól mentessé és ezzel romolhatatlanná a forma, az emberi ön-jelentés mindenkorai megformáltsága. Ezt a folyamatot előlegezte meg a húsvéti történet több mint 2000 évvel ezelőtt. „Elvettetik érzéki test, feltámasztatik lelki test. Van érzéki test, és van lelki test is.” (I. Kor. 15,44). Ez a Logosz világ jellege: minden természeti test alapja a megfelelő idea-test.

Az anyagiság „kerülőújtára” csak az ön-jelentés, a szellemi Én megteremtéséhez van szükség. Egyszersmind az emberi szeretet kialakulását is szolgálja, amely új – vagy az kellene, hogy legyen – a kozmoszban. Ezt a szeretetet csak az anyagi létben lehet megtanulni, azáltal, hogy ez a szeretet már a Földön legyőzi az anyagiságot. Erre csak szellemi lény képes – a szellemi szikra, ha növekszik. „Amint én szerettelek titeket” (János 13,34 és 15,12) – ez a szeretet új parancsolata. Ahogy a Logosz-hordozó földi életében példáját adta ennek a szeretetnek.

Ha nincs földi test, nincs gazdasági élet. És a testvériség csak a gazdasági életben bontakozik – bontakozhatna – ki. A megismerési út a földi szeretethez, a szociális problémák megoldásához vezet. De a természet megváltásához is. Az ember szellemi fejlődése során annak a szó-lénynek az *értelmévé*, jelentésévé válik, aki ő maga, de egyszersmind a természet értelmévé is. Mert az embert körülvevő természet az emberért követte őt a bűnbeesésbe, azért, hogy útját lehetővé tegye. És tőle várja a feloldozást: „Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését.” (Róma 8,19).⁴⁰

A mai embernek nehéz elképzelnie a kereszténység születésének korában uralkodó szellemi körülményeket és hangulatot. Tudati gyakorlataiban nagy erőket kell – kellene – mozgósítania ahhoz, hogy akár csak szerény szellemi tapasztaláshoz is jusson. A Logosz-hordozó jelenléte alig sejtethető szellemi megtermékenyítő hatást fejtett ki környezetére; mindazonáltal, úgy tűnik – és ez figyelemreméltó –, hogy ennek gyümölcsei csak a feltámadás után mutatkoztak meg igazán, például a pünkösdi történetben. A tanítványok „munkája” mindenekelőtt abban állt, hogy leküzdjék a belső akadályokat ahhoz, hogy azt lássák a Logosz-hordozóban, aki valójában volt – ennek súlyos akadályai voltak mind a zsidóknál, mind a pogányoknál. Nem volt könnyű hitvallást tenni a kereszténység mellett abban az időben, külső okok miatt sem. Csak a Feltámadott működése a szellemi világból teszi lehetővé a Lélek kiárasztását a keresztényekre és néhány esetben a nem-keresztényekre, ahogy az *Apostolok Cselekedetei* leírja.

* Ön-jelentés: Selbst-Bedeutung. Talán pontosabb lenne úgy fordítani, hogy önmagát jelentő (és kijelentő) jelentés.

Elhagyatottság és a Lélek ígérete

A tanítványok kétszer élik át a mesterüktől való elhagyatottságot és kétszer részesülnek az arra való felkészítésben. Először a kereszthalál teszi őket elhagyatottá és a *János evangélium* búcsúbeszédei készítik fel őket (14-16. fejezet); másodsor a mennybemenetel által hagyja el a Feltámadott őket, és rövid szavakkal erre is kapnak felkészítést. Nehéz megmondani, melyik fájdalmasabb a tanítványoknak. Az Úr mindkét alkalommal megjövendöli és megígéri a Vigasztaló eljövételét. És a tanítványok mindkét alkalommal föltesznek egy kérdést, mely nem-értésükből ered. A nem-értés mindkét esetben egy világi Messiás és a belső Messiás közötti különbségre vonatkozik. A világi Messiás, aki a világot, „e világot” „váltja meg” megjelenésével, és a belső Messiás, aki megjelenésével elhozza az emberiségnek a lehetőséget, hogy a világ megváltását belső tevékenységével valósítsa meg. Mert hogyan történhetne, és mit érne egy olyan megváltás, amelyben az emberek tudata, lelkiülete nem alakul át?

A kereszthalál előtt Júdás tanítvány (nem az Iskáriótes) tesz fel kérdést az Úrnak (*János* 14,22-26). „Uram, mi dolog, hogy nekünk jelented ki magadat, és nem a világnak? Felele Jézus és monda néki: Ha valaki szeret engem, megtartja az én beszédemet: és az én Atyám szereti azt, és ahhoz megyünk, és annál lakozunk. Aki nem szeret engem, nem tartja meg az én beszédeimet: és az a beszéd, amelyet hallotok, nem az enyém, hanem az Atyáé, aki küldött engem. Ezeket beszéltem néktek, amíg veletek valék. Ama vigasztaló pedig, a Szent Lélek, akit az én nevemben küld az Atya, az mindenre megtanít majd titeket, és eszetekbe juttatja mindazokat, amiket mondtam néktek.”

Az *Apostolok Cselekedeteiben* mintegy ezzel párhuzamosan egy hasonlóan felépített kérdés és válasz történetet találunk (*Ap. Csel.* 1,4-9): „És velök összejövén, meghagyá nékik, hogy el ne menjenek Jeruzsálemből, hanem várják be az Atyának ígéretét, melyet úgymond, hallottatok tőlem: Hogy János ugyan vízzel keresztelt, ti azonban Szent Lélekkel fogtok megkereszteltetni nem sok nap múlva. Mikor azért azok egybegyűltek, megkérdeék őt, mondván: Uram, avagy nem ez időben állítod-é helyre az országot Izráelnek? Monda pedig nékik: Nem a ti dolgotok tudni az időket vagy alkalmakat, melyeket az Atya a maga hatalmába helyheztetett. Hanem veszteket erőt, minekutána a Szent Lélek eljő reátok: és lesztek nékem tanúim úgy Jeruzsálemben, mint az egész Júdeában és Samariában és a földnek mind végső határáig. És mikor ezeket mondotta, az ő láttokra felemelteté, és felhő fogá el őt szemek elől.” Hasonlóan ábrázolja a mennybemenetelt *Lukács* (24,51); itt csak közvetett utalás történik a nem-értésre (24,45).

Mindkét beszélgetés értelme pedig ugyanaz: csak, ha az emberek szeretik a Szót, ha be tudják fogadni a Szent Lelket, ha a Logosz tanúivá tudnak válni, akkor valósulhat meg a Mennyek országa a Földön, akkor nyilatkozthatja ki magát és fejtheti ki működését a Messiás a világban, „e világban” – az emberek által, tanúi által.

A felhőben

A mennybemenetel a Lélek utolsó megígérése után történik (*Ap. Csel.* 1,9). A „felhő”, amely fölveszi az Urat, nem természeti jelenség, amint ez a biblia sok egyéb helyén is látható – maga a történet sem természetes. Az *Ószövetségben*⁴¹ felhő vezeti napközben a zsidókat, amire Pál is hivatkozik (*1. Kor.* 10,1). Ez a felhő – ahogy a kontextusból látható – Jehova. Jézus megdicsőülésekor⁴² Jézust, vagy a tanítványokat is felhő borítja be, amelyet Máté „fényesnek” nevez. És az utolsó ítélet ábrázolásában⁴³ „az ég felhőiben nagy hatalommal és dicsőséggel” jön el az Úr (*doxa* = dicsőség). Ezen kívül a megdicsőülésekor, akárcsak a Jordán-keresztelő alkalmával, hallható az Atyaisten szava. Ezért a „felhőben” az Atya jelenlétének jelét láthatjuk, amely magába fogadja a Logosz-lényt, ahogy belőle is indult ki. A János evangélium búcsúzási fejezete és az imádságot tartalmazó 17. fejezet beszél is az Atyához való visszatérésről. Ez nem jelenti azt, hogy *feloldódik* az Atyában (*János* 1,1-2), de mégis egy vele, a hierarchikus lények létformájának megfelelően.⁴⁴

A viszonylag alakatlan, tagolatlan felhő, amelyben az emberi alakkal rendelkező Logosz-lény megjelenik és eltűnik, amely az alak háttéréül szolgál, eltér tőle, de mégis magába fogadja vagy megszüli, az Atya és a Fiú viszonyának és összefüggésének imaginatív képe. A látható alak elrejtőzése a változó és feloldódó felhőbe, a mennybemenetel után aztán a Lélek szelét, a pünkösdi lelkesedést hívja létre (*Ap. Csel.* 2,1-4): „És mikor a pünkösöd napja eljött, mindnyájan egyakarattal együtt valának. És lőn nagy hirtelenséggel az égből mintegy sebesen zúgó szélnek zendülése, és eltélt az egész házat, ahol ülnek vala. És megjelentek előttük kettős tüzes nyelvek és üle mindenikre azok közül. És megtelének mindnyájan Szent Lélekkel, és kezdének szólni más nyelveken, amint a Lélek adta nékik szólniok.”

A mennybemenetel után

A mennybemenetel által a tanítványok másodszor is elszakadnak a Logosz-lény *megjelenésétől*. Az első elszakadásról szóló újszövetségi híradások egyértelműen szomorúságról és gyászról szólnak. (*Márk* 16,10; *János* 20,11). Ez az érzés természetes, de ezen túlmenően, onnan is származik, hogy egyikük sem érti meg a kereszthalál történetét – ahogy az *Újszövetség* több helyen is említi –, nem tudták olvasni az írást, nem értették meg az *Ószövetség* utalásait a Messiás szenvedésének szükségességéről.⁴⁵

Maga a feltámadás és a Feltámadott tanításai által a tanítványok legalább részben megértették a Messiás valódi történetét. A második elválásnál szó szerint sehol sincs utalás szomorúságra, sőt Lukácsnál „nagy örömről” van szó (*Lukács* 24,52); de azért az *Apostolok Cselekedetei* sorai között átszeli egy nagyon is érthető fájdalom (*Ap. Csel.* 1,10): „És amint szemeiket az égre függesztették, mikor ő elméne, ímé két férfiú állott meg mellettük fehér ruhában...”

Az olyan élményeknél, amelyenkről itt szó van, az öröm és a szomorúság közel vannak egymáshoz, sőt, egyszerre is jelen lehetnek. Ez jól látszik Jézus búcsúbeszédeiben, a János evangéliumban.⁴⁶ A Logosz világában való részesedés fölötti ős-öröm, amint azt a gyerek beszéd tanulása során megfigyelhetjük, minden emberi helyzetben megjelenhet, a legnagyobb szomorúság közben is.⁴⁷

Ennek az elhagyatottsággal és várakozással teli lelkiállapotnak a gyümölcse a közösségi élmény erősödésében látható, amit az *Apostolok Cselekedetei* az „egyakarattal” kifejezéssel ír le (*Ap. Csel.* 1,14 és 2,1). Ez a kifejezés (görögül *homothymadon**) megismétlődik közvetlenül a pünkösdi történet előtt és aztán a Szent Lélek második kitöltésekor (*Ap. Csel.* 4,24 ill. 31), ahol a következő versben (4,32) a különleges közösségi élményről van szó: „A hívők sokaságának pedig szíve-lelke egy vala; és senki semmi marháját nem mondá magáénak, hanem nékik mindenök köz vala.” Az egyének szellemükben nincsenek elválasztva, noha a szellem mindegyikükben egyénileg működik – épp ez a pünkösdi történet értelme (*Ap. Csel.* 2,3-4).

Azért lehetséges kommunikáció, megismerés és közösség a világban, mert létezik egy közös terület, aminek minden ember részese. A szellemi területben való részvétel először *tudatfölötti*; ezért lehet ezt a lelki szerkezetet tudati *léleknek* nevezni. Ha az ember elnyeri a tudati éberséget az *értés*, az élő gondolkodási folyamat szintjén, akkor a *lelki szerkezet* a *szellem-én szerkezetévé* alakul. *Homothymadon* a szellem, vagyis a közvetlen értés átélésének lelki előkészítése.

A nyelvek és a nyelv

A közvetlen, észleleti jelek nélküli értés, mint a nyelv rejtett része, ott van minden, az észleleti világba lépő nyelv mögött is a háttérben, és kiegészíti a felhangzó nyelvet, amely csak így, ezzel együtt nevezhető jogosan valamilyen adott nyelvnek. Mert az, ami elhangzik, vagy írás formájában lép a jelenségek világába, önmagában, a beszélő vagy a hallgató belső cselekvése *nélkül* nem jel, nem nyelv. Az *értés* teszi jellé, nyelvvé, amely ott kell, hogy legyen a beszélő tudatfölöttijében, amikor megformál, vagy – egy közönséges mondat esetében – értelemszerűen *alkalmaz* egy mondatot. Ugyanez áll a befogadóra is, akinek a jelsorozatból rekonstruálnia kell azt az *egy* értelmet, amit a mondat jelent. Különösen világosan látszik ez a rejtett működés mindkét oldalon olyankor, amikor valamilyen új ideát közöl a beszélő a hallgatóval, természetesen régi szavak segítségével (új szavak nem segítenék az értést). Ilyenkor nyilvánvaló a belső tevékenység jelenléte. Különben hogyan lehetne ismert szavakkal új gondolatokat kifejezni vagy megérteni?

Az *egységet*, a jelentést, azt az egyet, ami minden mondatban meghúzódik, mint a mondat tartalma, *az*, amit a beszélő mondani akar – nem a szavakat akarja mondani –, a különböző nyelvek különböző módon bontják szavakra, jelekre, és a belső cselekvés különböző módon rekonstruálja belőlük az értelmet. Ezért kap „ugyanaz” az egység, „ugyanaz” a jelentés különböző nyelvekben különböző színezetet, érzésbeli és akarati árnyalatot, amint ezt minden igényesebb szöveg – például versek – fordításakor tapasztalhatjuk.

A különböző nyelvek egyrészt annak mértékében különböznek egymástól, hogy mennyi jelenik meg a tartalomtól, illetve mennyi belső cselekvésre van szükség a megjelenő rész kiegészítéséhez. Másrészt különböznek szerkezetük *milyenségében*, mindkét oldaléban, amelyek szerkezetükben megfelelnek egymásnak (a nyelvten, a hangtan és a mondattan tekintetében). Az archaikus nyelveknél a megjelenő rész viszonylag kicsi, míg a „modern” nyelveknél – mint pl. az indogermán nyelvek – viszonylag nagymértékű. Képzeltben követhetjük, hogy amint egyre kevesebb jelenik meg egy nyelvből, annál jobban kell növekednie a belső, „kitaláló” tevékenységnek, amely

* Károli néha „egy szívvel-lélekkel”-re fordítja.

egyszersmind egyre kevésbé strukturált, egyre folytonosabb, mert a részekre bontott rész mértéke csökken. Elképzelhetjük azt a szélsőséges esetet, hogy *semmi* sem jelenik meg. Akkor *minden* a belső tevékenységre marad – ez lenne a közvetlen értés. Ennek a képességnek meg kell előznie a nyelv megtanulását, mind az emberiség, mind az egyén esetében, különben se egy embercsoport, se egy gyerek nem lenne képes megérteni az első szavakat. Ezt a „néma” nyelvet tekinthetjük „ősnyelvnek”, vagy *a* nyelvnek. Az egyes nyelvek mindig részleges szemszögből ábrázolják az összefüggéseket, kitagolják egy nagyobb valóság részeit, egy nagyobb, a színesség összes lehetőségét magába foglaló egység egyes színeit.

Az embernek a fogalmi gondolkodást és megismerést egy nem folytonos szerkezetű szónyelven keresztül kell megtanulnia. Gondolkodása ma azon az úton jár, hogy elszakadjon a nyelvtől; kialakult az absztrakt, nyelvtől független gondolkodás képessége. Az absztrakt gondolkodás – egyszersmind a különböző nyelvek közös nevezője – minőségében mindig szegényebb, mint az egyes nyelvek, ahogy a matematika „nyelve” is a minőség rovására szerzi meg pontosságát. Az ember azonban fordíthatná a nyelvtől független gondolkodás képességét az ősnyelv, a minőségi gazdagodás irányába is. Ehhez tudati iskolázásra lenne szükség. Ezzel közelebb kerülne a *teremtő*, mágikus – mert nem darabokra szakadt – ősnyelvhez.

Gyógyító és pünkösdi beszéd

Az *Újszövetség*ben két különböző formában találkozunk olyan beszéddel, amelynek „hatalma” van. Egyrészt a Logosz-lény szóval történő gyógyításaiban, másrészt a pünkösdi történésben, amikor a tanítványok mindenkire, vagyis nyelvtől függetlenül beszélnek. A tanítványok a gyülekezetekben ismételt és többé-kevésbé legyengített formában élnek mindkét fajta beszéddel; erről tanúskodnak gyógyításaik és „nyelveken” való szólásaik.

A gyógyításokat és a démonok kiűzését a Logosz-lény a nyelv „differentiálatlan” erejével hajtja végre: „Külsőleg Jézus Krisztus természetesen a hallgatóságának nyelvén kellett, hogy kifejezze magát; de az a belső szó, amely lelkében élt, nem a külső szavakkal egyezett meg, hanem megvolt benne a szó elveszett ereje, a nyelv differentiálatlan ereje. Amíg nem tudjuk elképzelni ezt az egyes nyelvektől független erőt, amely akkor él az emberben, ha szellemét teljesen áthatja a szó, nem emelkedhetünk fel ahhoz az erőhöz, amely Krisztusban élt, és annak a megértéséhez sem, hogy miért éppen Krisztust nevezik „Szónak”, amellyel teljesen azonosította magát, és amelyen keresztül működött gyógyításaiban és a démonok kiűzésében. Ennek a szónak természetesen el kellett vesznie; mert ez hozzátartozik az emberiség fejlődéséhez a golgotai misztérium után. Ezt a szót újra keresni kell. Egyelőre azonban olyan fejlődésben vagyunk, amely nem túlságosan kecsegtet azzal, hogy visszatalálunk hozzá.”⁴⁸

A belső beszéd, amely különben az elhangzó beszédet egészíti ki, itt az „egész” nyelvre kiterjedt, és ez a beszéd gyógyított; a külső beszéd belőle merítette erejét, és teljesen másodlagos volt, hogy milyen nyelven hangzott el.

Pünkösdkor valami hasonló történt. Ami külsőleg elhangzott az apostolok szájából, a „nyelveken” való beszéd, egyfajta gügyögés volt, improvizált hangzókombinációk, amelyek nem tartoztak egy előre rögzített szabályokat tartalmazó szónyelvhez. *Belsőleg* kiegészítették az elhangzó részt az *egész* nyelvvel, és *ennek* volt az a hatása, hogy értette mindenki, mintha a saját nyelvén szóltak

volna hozzá (Ap. Csel. 2,6): „Minekutána pedig ez a zúgás lön, egybegyüle a sokaság és megzavarodék, mivelhogy mindegyik a maga nyelvén hallá őket szólni.”

A gügyögés a beszéd régebbi formája, a gyerek fejlődésében is; közelebb van a lélegzéshez, mint a megformált szó, ez a szellem szélzúgása, amely a felhőből és az általa befogadott Fiúból ered. A szellem teljesen *egyéni* képessége – amelynek a képe a „tüzes nyelvek”, amelyekből „üle mindenikre azok közül” (Ap. Csel. 2,3) –, biztosítja egyszersmind minden nép és minden ember nyelvek fölötti közösségét.

Ebben a jelenségben a nyelv megjelenő oldala nyilvánvalóan alárendelt szerepet játszik; a lényeges a belső történés. Ha ez a belső tevékenység nem „teljes”, tehát nem a nyelv „differenciálatlan” erejéből fakad, akkor a gyülekezet más tagjainak ki kell egészíteniük ahhoz, hogy érthetővé válják (I. Kor. 14,13 és 18).

A modern embernek a pünkösdi történés célkitűzést jelent. Először megtanulja az anyanyelvtől a világ fogalmi tagolását; majd kialakul az elhangzó vagy elképzelt szónyelv nélküli tagolás képessége. A szellemtudományi meditáció abban áll, hogy ezt a képességet nem a nyelvek alatti szintű absztrakcióban, hanem a nyelvek feletti, élő szinten gyakoroljuk. A meg-nem-jelenő „nyelv” előtt meg-nem-jelenő, vagyis az érzékszervi észlelés számára hozzáférhetetlen világok nyílnak meg. Ezek közül a legközelebbi az élő megismerés vagy az élet világa, az imaginatív világ.

Ha a beszéd ezekből a különben rejtett világokból meríti tartalmait, akkor ebben maga a nyelv is visszanyerheti immár csaknem teljesen elvesztett életét, mert a nyelv is ezekből a világokból származik. Az emberi szó *lényege* nem tartozik az érzékszervi észleletek világához, nem is található meg benne: a lényeg az elhangzott szó *értelme*. Éppen ezért tud a szó szerkezetet adni az érzékszervi észleletek világának.

Jézus Krisztus hároméves története hatalmas példaképet adott az emberiségnek, az embernek, úgy, hogy egyszersmind hozzáférhetővé tette azokat az erőket is, amelyekre a követéséhez szükség van: azáltal, hogy elültette a Logosz-csírát az emberi lélekbe.

Az *Apostolok Cselekedetei* ábrázolásában a terjedő korai kereszténység további eseményeire is kiterjed a Megfeszített és Feltámadott kisugárzása, a közvetlen tanúkon keresztül is, majd azokon keresztül, akikre egyenes vonalban hagyományozódott a tanúk és utódaik „története”. Így mondhatjuk: éppen a tanítványok hallatlan vágyódása a szemük elől elvesztett – helyét immár az Atya jobbján elfoglaló – Megváltó után, járult egyebek között hozzá, hogy Pünkösdkor a Lélek leszállt. De a hétköznapi és a jelenléti tudat (az imaginatív szint) közötti szakadék sem volt még olyan mély és széles, mint ma, és még nem népesítették be a tudatalatti képződményei olyan mértékben, ahogy a romantika ábrázolásai óta ismerjük.

Az új megismerési út

A szakadék megóvja az ember lelki életét a *közvetlen* behatásoktól föntről, az emberi lény tudatfölöttijéből, amelyen keresztül kapcsolatban van és érintkezik az érzékfeletti világgal. Szabadságát a szakadékot benépesítő tudatalatti erők fenyegetik, amelyekkel mindig szembesülnie kell, ha át akar lépni a szakadékon: szembe kell néznie saját negatív lényével.

Akkor kaphat új impulzusokat életéhez, ha *kezd*, ha megteszi az első lépést forrásai felé. Erre a szakadék innenső oldalán jelenlévő Logosz-csíra teszi képessé. A hétköznapi tudat gondolati intuícióból, a jelenléti tudat szintjén található örök igazság *érintéséből* tudhatja, hogy mit kell tennie, hogy mi legyen a kezdés első lépése.

Mivel a Logosz otthon van a szakadék mindkét partján, kialakulhat a tudati lélek, és a tudat képessé válik arra, hogy rálásson önmagára. Ez oldja fel azt az ellentmondást, hogy hogyan közeledhetünk egy olyan tanításhoz, amely túllép az *adott* tudati szinten. A megoldás abban rejlik, hogy a magasabb szint meg tud érinteni bennünket. Korábban az embert ki kellett *ragadni* a közönséges tudatból; le kellett tennie közönséges tudatát, hogy megérthesse, hogy mi kell ahhoz, hogy túllépjen az adott tudaton.

A tudati iskolázás ezért az egyén feladatává és felelősségévé válik. A lélek legvilágosabb képességénél – a gondolkodásnál – lehet és kell elkezdenie. Ez mindig is így volt, csak nem mindig volt a gondolkodás az ember legvilágosabb képessége. A gondolkodás öntapasztaló: közvetlenül tudja és érti, hogy mit gondolt – ebben nincs se szüksége, se lehetősége közvetítésre. Ez az a tulajdonság, aminek révén a gondolkodás a legegyszerűbb úton vezethet az Én tapasztalásának élményéhez, ami mindig a figyelem találkozása önmagával.

Az új megismerési út, a szellemi valóság tapasztalásához vezető új út a testté válás gyakorlati következménye. Lényegében két mozdulatból áll: A *koncentrációban* annyira megerősödik az intencionális – az egy témára irányuló – figyelem, hogy mintegy önmagától át tud alakulni a másodikká; a befogadó figyelem, a *meditáció*, a koldus, a szegények mozdulatává. A belső csend befogadó kelyhébe beáramolhat az új impulzus, az új.

A feloldás

Az adott hétköznapi világot az a mindenkori fogalomrendszer tartja fenn, amelyben a tudat otthonos, és amely korábban azonos volt a világ adott, a nyelv és a szavak rendszere által meghatározott szerkezetével. Egy másik világba való „átváltáshoz” a kereszténység előtti iskolázási módszerekben le kellett mondani a közönséges gondolkodási és észlelési módról, a tapasztaltak megnevezéséről és besorolásáról a „leltárba”, a belső dialógusról – belső csendet, üres tudatot kellett létrehozni. Ezt a tudatra kifejtett erőteljes behatások – testi beavatkozások, a légzés megváltoztatása, kábítószeres stb. – segítségével érték el. Ennek eredményeképpen az ember a közönséges tudat számára idegen állapotba billent, hirtelen, nem folyamatos utat bejárva.

A tudat modern, időszerű kiterjesztése a *határok tapasztalásával* kezdődik el, ami a tudati lélek számára lehetséges. A tudat határait fokozatosan toljuk ki, a tudatosság sugarát fokozatosan növeljük. Így az átélési lehetőségek átalakulása során is fennmarad a kapcsolat a hétköznapi világgal, a hétköznapi látásmód beletagolódik egy átfogóbb világba, feloldódik, „megvilágosodik” benne. A tudatszint növekedésével a korlátozottabb tapasztalások tartalmi jelekké válnak, amelyeket megtanulunk összeolvasni, fölülről érteni. Ennek az útnak a képe egy koncentrikus pályán táguló kör. A régebbi utak képei olyan körök lehetnének, amelyek nagysága körülbelül ugyanaz, vagy esetleg különböző, de mindenestre olyanok, amelyek semmilyen összefüggésben sincsenek a közönséges tudat körével.

A fogalmi élet átalakulása

A modern iskolázási út során azáltal oldódik fel a hétköznapi világ, hogy lemondunk a megszokott fogalmi rendszerről, de úgy, hogy fogalmiságainkat kibővítjük, amelyek így új, magasabb szintű fogalmakká válnak. Ez azt is jelenti, hogy a „régik” fogalmakat *nem alkalmazhatjuk* az új jelenségekre. Ez a veszély gyakran abban is megnyilvánul, hogy olvasók vagy hallgatók összetévesztik a megnövekedett képességek között eredményeit magukkal a képességekkel. Különösen gyakori a nem megfelelő szintű megismerés alkalmazása emberi nehézségek, kérdések és helyzetek megítélése esetében; mert valódi lényében minden ember annyira egyéni, hogy mindig új fogalmakra lenne szükség ahhoz, hogy egy embert és egyéni helyzetét igazában megérthessük. Típusok felállítása és általános fogalmiság nem helytálló ilyenkor. Sőt, ugyanaz az egyén is annyira megváltozhat egyik napról a másikra, hogy megértéséhez mindig új ideákra van szükség, és semmiképpen sem szabad a régiekkel dolgoznunk, még akkor se, ha azok korábban beváltak. Egy tipizálás alapján álló „diagnózis” sohasem helytálló az ember esetében (Karl König).

Az ideák kiterjesztése egyrészt az ideákat jelölő szavak ősjelentésének irányába megy. Másrészt a felé a megismerő érzés felé, amely az idea valódi lényét kitevő mozgást vezet és irányítja

A szavak ősjelentése felé azzal indulunk el, hogy elmélyedünk bennük, miáltal a különben a nyelvtől függetlenül mozgó absztrakt gondolkodás ismét összekapcsolódik a nyelvvel. Ezt az utat az újabb filozófiában többen megpróbálták járni, pl. Heidegger. Vegyük pl. éppen az „új” szót és fogalmát. „Új” azt jelenti, hogy „mindig új”, tehát egy „alkalmazás” nem lehetséges, mert az, amit alkalmazunk, már ott van. Az „újban” semmire sem lehetünk tekintettel, ami már megvan, nem segít semmilyen „következtetés”, csak a megismerés önmagát folyamatosan megújító intuitív mozgása, amely sohasem áll meg. Az összehasonlítás, amely megállapítja, hogy valami új, a múlttal hasonlít össze, ami az intuitív mozgás közben nem lehetséges. Ezért, bármily ellentmondásosan hangozzék is, olyat is gondolhatunk újként, amit már egyszer gondoltunk – ha teljes koncentrációban vagyunk, amely nem enged meg semmilyen összehasonlítást vagy egyéb vonatkoztatást a múltra. Az intuíción mozgásában nincs „ugyanaz”, csak utólag, a már nem intuitív visszapillantásban. Még így is csak viszonylagosan beszélhetünk „ugyanarról”, mert tulajdonképpen lehetetlen „ugyanazt” a gondolatot *kétszer* gondolni. „Új” – ez maga is intuíción; a fenti gondolatok hozzásegíthetnek, de nem helyettesítik az intuíción.

Egy szó-idea különféle alkalmazását az ősjelentés teszi lehetővé, amely általában tudatfölötti marad.

Mivel érzékeink csak a fogalmiságokkal való kitanítás⁴⁹ által működnek, ezért új fogalom nélkül észlelni sem tudunk semmi *újat*. Legfeljebb szokatlant, amit általában kényszeresen igyekszünk ismert fogalmiságokkal érthetővé tenni.

A fogalmak átalakulását a tudati iskolázás során úgy is felfoghatjuk, hogy a szó-fogalmak visszanyerik egykori, a nyelvben elfoglalt eredeti, tágabb és mélyebb értelmüket. Ez azt is jelenti, hogy elmozdulunk nem-dualisztikus jelentésük felé. Az „új” példáján ez azt jelenti, hogy az iskolázás révén megtanuljuk *tudatosan* átélni saját szerepünket az intuíciónban, átéljük, hogy csak egy szubjektum számára létezik „új”, aki azonban az átélésben egy az ideával, mert az idea a tudat mozgása. Ez igaz bármilyen más ideára is. Ezt a mozgást az archaikusabb tudat magától értetődően átélte, a dualisztikus értelemre való vonatkozás nélkül, ami azonban szükséges ahhoz, hogy

szubjektum és objektum egyáltalán létrejön, és amely csak a tudati lélek által adott először teljes mértékben.

A mindenkori adott fogalmi rendszer feloldásában központi szerepet játszik a szavak nélküliség: a szavak nélküli gondolkodás, értés, észlelés, a képesség, hogy szavak nélkül tudjunk megkülönböztetni, csoportosítani. Az embert tudati élete először a szokott fogalmi rendszerbe kapcsolja be, szavakban, anyanyelvében, akkor is, ha a gondolkodás emancipálódott a nyelvtől, amennyiben ez a függetlenedés az absztrakció irányába mutat, vagyis a nyelv szintje *alatt* játszódik le. A fogalmak ekkor tartalmukban szegényesebbek a nyelvben adottnál, ezek a tartalmak alkotják egyszersmind a nyelvi fogalmak közös nevezőjét. A gondolkodás függetlenedése a nyelvtől történhet azonban a nyelv fölöttiség irányában is, az ősnyelv, a teremtés nyelve felé, amelyben a dolgok igazi, ki nem mondott *nevei* élnek. Ez az igazi nyelv fölöttiség iránya a szellem korában.⁵⁰

Az ellenállás

Az egészséges tudati életben megvan az improvizálásra való hajlam, amelyben feloldódik a mindenkori már adott és elért, anélkül, hogy a tudat folytonossága megszakadna. A már megszerzett tapasztalatokat nem felejtjük el, az Őszövetség „törvényeit” nem hatálytalanítja az Új; csak az újban a tudat nem a múlt eredményeire támaszkodik, hanem azokra a képességekre, amelyek a tapasztalatok talajából nőttek ki.

Így a felnőtt nem emlékszik arra, hogy hogyan tanulta meg az egyes betűket gyerekkorában olvasni és írni, hanem *tud* olvasni és írni. A „morális intuíció” improvizatív képesség arra, hogy megtaláljuk azt, ami itt és most morális, egy képesség, amely magába foglalja a régi erkölcsi törvényeket és a lelkiismeretet is, úgy, hogy adott esetben újratermetheti ezeket. Az ilyen fejlődés ellen hatalmas ellenállás keletkezik a lélekben, mind az egyénben, mind kollektívan.

Külsődlegesen szemlélve az ellenállás kényelemből és félelemből áll. A kettő közül az elsődleges talán a félelem, amely akkor lép fel, amikor az én, aki még nem erősödött meg eléggé ahhoz, hogy önmagában megálljon, fenyegető veszélynek érzi külső támasztékai elvesztését. A nyelv, és az általa kínált, majd később absztrakttá váló fogalmi rendszer átmenetileg helyettesíti az ember saját Én-alakját: ez a szerepük, hogy odavezessék az Ént, ahonnan az adott és átmeneti formákból egyszer majd létrehozza saját, improvizatív lényének megfelelő plasztikus alakját. Ha a lélek útja nem ebbe az irányba halad, akkor minden „feloldás” magában rejti a veszélyt, hogy felborul a világ adott rendje és stabilitása, hogy az én elveszti támasztékait. Ez félelmet gerjeszt, amely egyszersmind azt mondja: „nem vagyok”. Végül is ez a félelem tartalma.

Az én úgy próbál önmagán segíteni, hogy új tapasztalatait a már adott, korábban megszerzett fogalmaival akarja megragadni, amivel általában épp az új tapasztalások lényege sikkad el. Az egész emberiség tekintetében ez abban a törekvésben nyilvánul meg, amely külső jegyekhez akarja kötni az igazság, szépség, jóság megítélésének biztonságát. Hogyan hozunk létre „igaz” mondatokat, logikai ítéleteket, stb.? Ismert, hogy ezek a kérdések határozták meg a filozófia törekvéseit az utolsó évtizedekben, de tulajdonképpen már sokkal korábban is. Ebből születtek a gondolkodás „helyességét” biztosító formalizálására, egy egyértelmű nyelv létrehozására és hasonlókra irányuló törekvések. Az is ismert, hogy ezek a törekvések meghíúsultak saját belső ellentmondásaikon. Pedig a legnagyobb ellentmondást nem is vették észre, ami abban áll, hogy a

gondolkodás szabályozását egy még szabályozatlan gondolkodásnak kellene végrehajtania, és, hogy egy egyértelmű nyelv létrehozásához már szükség van egy egyértelmű nyelvre, amelyen egyértelműen meg lehet szabni az egyértelműséghez szükséges szabályokat.

Ha ezek a törekvések elérhetnék céljukat, akkor kizárnák az új fogalmiságok, új logikai fordulatok lehetőségét, és ezzel egyszer s mindenkorra rögzítenék a belső és külső „világot”. Ez egyszerűbb, inkább pszichológiai formájában, a tekintélyek utáni vágyakozásban nyilvánul meg.

Az összes „felhasználó” – és nem „improvizáló” – lelki habitus közös jellemzője, hogy külső, érzékszervileg észlelhető ismertetőjegyekben keresi a biztonságot, mert észrevétlen marad vagy elfelejtődik a biztonság *forrása*, a logikusság alapját képező evidencia érzése, vagy hasonló módon a szépség érzése az esztétikában. Mivel ebben az esetben a megismerő érzés nem tudja magát ideák mentén artikulálni, a megismerés érzésszerű része függetlenedik az értési folyamattól, és önálló, kevert élményterületté válik, amelyben keveredik az önérzés, és az egyre több önzőséggel áthatott megsejtés. Aki az új jelenséget régi fogalmakkal próbálja megérteni, abban feléled az igény az „érzés”, az érzéssel áthatott megismerés után, mert az inadekvát fogalmak nem tudják mozgásba hozni az érzésbe nyúló felső részüket, amely elvész és hiányzik. Az érzésvilág így elkülönül a fogalmi világtól, és külön is keresik: ez a nem megismerő, szubjektív, önző érzelmek melegágya.

Nem lehet nem észrevenni, hogy a nyelvek, *meghatározott* szavaikkal, támogatják a tudati kényelemre való hajlamainkat, mert emlékszünk és emlékezhetünk a megjelenő jelekre, megismételhetjük őket, ahelyett, hogy mindig intuitívan újrateremtenénk a jeleket, jelentésükkel együtt. Az ember annál jobban megadja magát kényelemre való hajlamainak, mennél jobban önállósodnak a megjelenő jelek, vagyis mennél gyengébbé válik a kiegészítő belső tevékenység*. A szellemi törekvésben éppen ez ellen a hajlam ellen kell küzdenünk. A küzdelem első eredménye az, ha *szavak nélkül* tudjuk gondolni egy kijelentés, egy mondat értelmét. Ez a képesség a meditáció kezdete vagy előfeltétele. Ennek a küzdelemnek az első lépése, hogy tartózkodunk a szellemi és lelki jelenségekre vonatkozó általánosító és tipizáló, az emlékezetből fakadó látszat-gondolkodástól.

A jelek

A biztonságot – a megismerési, esztétikai és morális biztonságot – nem kereshetjük az intuitív gondolkodástól elkülönültnek tűnő érzékszervi észleleti világban, mert ez az adott tagolódásban megjelenő észleleti világ fogalmak nélkül egyáltalán nem is létezik. Ezt az újabb kori tudományelmélet is észrevette, miszerint indukció⁺ segítségével nem juthatunk megismerési bizottsághoz, mert egyrészt nem lehet „minden esetet” empirikusan megvizsgálni, másrészt a gondolkodás csak a formális területeken megbízható (a logika, a matematika területén). Az empiria ezért az érzékszervek által szolgáltatott adatokra korlátozódik, miközben csak azt nem veszik észre, hogy ezek sem adottak fogalmak nélkül – csak éppen ezek a fogalmak magasabb jellegűek, és ezért figyelmen kívül hagyjuk őket.

* A jelet jelentéssé kiegészítő tevékenység.

+ A megfigyelésekből és összegyűjtött adatokból leszűrt következtetés.

Azért keressük a biztonságot a „jelekben”, mert a gondolkodás, önmagára vonatkozóan, elbizonytalanodott. Az elbizonytalanodás valójában önmagát érvényteleníti, mert ismét csak a gondolkodás az, amely észreveszi és megállapítja a bizonytalanságot.* Valódi alapja az, hogy a tudati lélek szerkezetében csak a gondolt válik tudatossá, míg forrása, a gondolkodás folyamata a tudatfelettibe húzódott, nem éljük át. Ha átelnénk, akkor biztonságunk lenne; e nélkül azonban csak az evidencia érzése marad meg, mint a gondolkodás belső mércéje, ami valóban bizonytalan, azért is, mert nem-megismerő érzelmekkel keveredik.

A gondolkodás elbizonytalanodását csak az imaginatív vagy élő gondolkodás akaratlagos és tudatos kifejlesztése szüntethetné meg. Az ember szabadságában áll, hogy elindul-e ebben az irányban vagy sem. Választhatja ezért az ellenkező irányt is: a regresszív reménykedés útját; reménykedhet abban, hogy biztonságát kívülről *kapja* meg, külső jelek, „biztos” tanok, tekintélyek révén, ahogy egykor valóban kívülről kapta a fogalmiságokat, teljes folyamatukkal, az észlelést a hozzátartozó fogalmakkal *együtt*. Innen származik a „tévedhetetlen” tekintélyek szenvedélyes keresése, akiknek soha sem szabad tévedniük, miközben tévedhetetlenségük tulajdonképpen követőik tévedhetetlensége, amellyel a tekintélyt megtalálták, tévedhetetlenségét megállapították, és amellyel hajthatatlanul követik. Ez a kényelem útja, amely szeretné megúszni a belső aktivitást, noha a tapasztalat megmutatja, hogy még egy egyszerű fogalmat se lehet minden további nélkül „gondolni”, hanem csak az intuíció felvillanásában, egyszersmind „ajándékként”, arról a szintről, ahonnan a biztonság ered, és amelyet tudatosan kellene tapasztalnunk, ha vissza akarjuk nyerni biztonságunkat.

Aki jeleket keres, tulajdonképpen mechanizmusokat keres. Mert jellé csak annak válnak, aki annak is tekinti őket, vagyis kiegészítő belső tevékenységre vonatkozó utasításnak. Ehelyett széltében-hosszában hajkurásszák az olyan észleleteket, amelyeknek úgy kellene bizonyosságot szolgáltatniuk, hogy megúszható legyen a belső cselekvés. Az Újszövetség többször is ábrázolja ezt a hozzáállást. A farizeusok egyrészt jeleket követelnek, amelyek meggyőzhetik őket az Úr személyére vonatkozóan, másrészt az ördögtől valónak, érvénytelennek nyilvánítják azokat a jeleket, amelyeket megkapnak.⁵¹ „Nem adatik jel ennek a nemzetségnek” – ebben benne van a jelt keresők ítélete, mert nem *megérteni* akarják a jeleket, vagyis valójában nem *jeleket* keresnek, hanem tökéletes, *adott* biztonságot.

Az új

Az ember képes újat létrehozni, új ideákat, műalkotásokat, morális impulzusokat, és ez arra utal, hogy a lehetőség mindig jelen van, hogy összekapcsolódjék a világ alkotó princípiumával, a Logossal. Ha működésbe lép, ha kifejezi magát benne a Szó-lény, akkor folytatódik a világ teremtése; ennyiben ez a jövő egyetlen forrása, egyetlen csírája. Ennek az emberben egy átalakulás felel meg, amelyben életének irányítását a *természeti embertől* – *testiségeitől*, a fizikai testiségtől a lelki *testiségeken* át – a *felső*, a szellemi ember veszi át, aki az igazi Én-központ körüli szabad erőkből áll. Ezek az erők a természeti emberben *formát* öltöttek, elszenvedik a megformáltságot; az átalakulásban az arisztotelészi *nous poietikos*, a költői, az alkotó ember átveszi az uralmat a *nous pathetikos* (szenvető ember) fölött, átveszi a teremtő hatalmak kezeiből.

* Pl. Kantnál.

Az erre utaló kifejezés Pál leveleiben jelenik meg (2. Kor. 5,17): „Azért ha valaki Krisztusban van, új teremtés az; a régiek elmúltak, ímé, újjá lett minden.” A mondat vége közvetlen hivatkozás a *Jelenések könyvére* (21,5): „Ímé mindent újjá teszek.”, ami mintegy a modern ember, az ideális, improvizáló ember jelszava lehetne.

Hogy mit jelent az, hogy „valaki Krisztusban van”, azt az előző vers mondja ki (2. Kor. 5,16): „Azért mi ezentúl senkit sem ismerünk test szerint; sőt ha ismertük is Krisztust test szerint, de már többé nem ismerjük.” Hasonlóan a *római levélben* (8,1): „Nincsen azért immár semmi kárhovatásuk azoknak, akik Krisztus Jézusban vannak, kik nem test szerint járnak, hanem Lélek szerint.” Erősen hangsúlyozza az élet középpontjának áthelyezését a testiségtől a szellemi felé a *Galátzia-levél*, ahol az „új teremtés” kifejezés is ebben az összefüggésben áll.⁵²

A manna története (II. Móz. 16,8-36) példázat arra, hogy a szellemiséget, „szellemi tartalmakat” nem lehet konzerválni, „birtokolni”; a szellemiséget mindig meg kell újítani, újra kell „szedni”. Különböző méreggá válik, amely megtorpanítja és pusztulásba viszi a szellem mindig improvizáló, újat teremtő életét. Ezt olvashatjuk (II. Móz. 16,16-20): „Az Úr parancsolata pedig ez: Szedjen abból kiki amennyit megehetnek; fejenként egy ómert, a hozzátok tartozók száma szerint szedjen kiki azok részére, akik az ő sátorában vannak. És akképpen cselekedének az Izráel fiai és szedének ki többet, ki kevesebbet. Azután megmérték vala ómerrel, és annak aki többet szedett, nem vala fölöslege, és annak, aki kevesebbet szedett, nem vala fogyatkozása: kiki annyit szedett, amennyit megehetnek vala. Azt is mondá nékik Mózes: Senki ne hagyjon abból reggelre. De nem hallgatának Mózesre, mert némelyek hagyának abból reggelre; és megférgekedék s megbüszködék. Mózes pedig megharagudék reájok.”

A lelki-szellemi területen nem lehet semmit sem birtokolni. „Hivatkozni” sem lehet semmire, valami múltira, megtörtént eseményekre, elvekre. Mert a „múlttalanság” területén semmi sem „valami”. Egy képesség eredményeit nem szabad összetéveszteni magával a képességgel – és az élet vagy a jelen szintjén csak a képességek számítanak. A „tegnap” csak a képességekben működhet tovább.

Ezen a területen így abban áll a lét, hogy folyamatosan lemondunk az éppen-megszerzetről, hogy keresésben maradunk, állandóan túllépünk azon, amit megtaláltunk és megszereztünk, örökös keletkezésben maradunk. A jelenben tartózkodni azt jelenti, hogy *szegénységben* vagyunk, és a szegénységben maradunk. Mert csak a szegénység vonzza magához a mindig újat.

Az út kezdete

A lemondásból fakadó szegénység természetesen egészen más – pozitív –, mint az a szegénység, amelyben a tudati fejlődés során, a saját hozzájárulása nélkül találja magát az ember, és amely odavezetett, hogy nem autonóm az érzés és az akarat területén, és hogy ezek a lelki funkciók az idők során elvesztették megismerő jellegüket. Mégis, vagy talán éppen ezért, mély vágyakozás él az emberben az érzés felvidéke után, amely bezárult mögötte.

A gondolkodását vagy a gondolkodásában képes artikulálni az ember, mert ez a gondolkodás – a belső szó – szabaddá vált nevelőjétől, a nyelvtől. Bizonyos határokon belül szabadon mozoghat a gondolkodásban, és időről időre sikerül kitérnie e képesség határait, új fogalmak intuíciója

révén. Ez a magasabb, az eredetibb képesség, ez teszi egyáltalán lehetővé az artikulációt. Az igazi gondolkodás koncentrált és így improvizáló; mert senki nem tudja megmondani, hogy mit fog gondolni a következő pillanatban, és koncentrátságban a figyelemnek nincs módja rá, hogy példaképek, minták, elmúlt fogalmiságok után kutakodjék.

Az improvizáló, új gondolkodást egy érzés vezeti és irányítja: az evidencia érzése. Ez a gondolkodás fölülről eredő gyökere, amely ma a tudatfölöttiben ered. Ez a tudatfölöttiből a tudatosság határáig érő érzés teszi lehetővé az ember szabadságát, amelynek alapja a gondolkodásban van: amennyiben gondolkodásában szabad, tetteiben is az lehet. Olyankor nem szabad tetteiben, amikor azokat közvetlenül irányítják vagy fölülről, a tudatfölötti, vagy alulról, a tudatalatti erői. Kezdetben a gondolkodás teremti meg a tudatfölötti területére való tudatos átmenetet, mert maga is onnan származik.

Valamikor az ember passzív volt a gondolkodásban, adódott számára. Eredetileg az adott szó magába foglalta és egyesítette magában az akaratot, az érzést és a gondolatot. Az akarat és az érzés megismerő képességek voltak, és a mindenkor magasabb lelki funkció magába foglalta az alacsonyabbakat: az akarat a két másikat, az érzést és a gondolkodást. A gondolkodás elszakadását a nyelvtől megelőzte az akarat elágazása a saját akarat felé, és aztán az érzés elágazása az önértés felé. Az idea-világtól való elszakadás következtében az ember érzésvilága elvesztette megismerő jellegét, kaotikussá és akaratlanná vált; az ember nem autonóm érzéseiben, hanem megtörténnek vele. Messze nem tud úgy artikulálni vagy improvizálni az érzésben, mint a gondolkodásban.

A szív gondolkodása éppen az érzés szabad és megismerő működése lenne, ha ideát értünk alatta, és nem valamilyen szentimentális, érzelmes izgalmi állapotot. És Pál azért beszélhetett a szív szeméről, mert a megismerő érzésben a „gondolkodás” és az „észlelés” egygyé válik (*Eféz. 1,18*): „És világosítsa meg szívetek szeméit, hogy megismerhessétek, elhivatottságotok reményét”⁵³. Az archaikus ember eredeti érzékszerve az érzés volt, és a kisgyereknél ma is az. Tekinthejtjük a megismerő érzésből eredő villanásokat is a szív gondolatának, ahogy az élő gondolkodásból eredő villanásokat „intuíciónak” nevezzük.

Mai érzésvilágunkban keverednek a megismerő érzések és az önértő érzelmek – emóciók –, ahol utóbbiak nyilvánvalóan túlsúlyban vannak. Az emóciók az érzésvilágnak azt a részét alkotják, amely elszakadt az idea-világtól; „érezni” eredetileg azt jelenti, hogy megismerő tapasztalásra jutunk az érzésben. Önmagában mindkét érzésfajta testtől független, hasonlóan a gondolkodáshoz, és a hétköznapi tudatban mindkettőnek szüksége van testi hordozóra vagy tükörrre, ahogy a gondolkodásnak az agyra. Az érzés testi eszköze a ritmikus rendszer, nem fizikai adottságaiban, hanem élő szerkezetében⁵⁴, annak finom ritmikus változásaiban. Ezért nem éljük át általában az érzéseinket élesen, hanem inkább álomszerűen, mert a tükör nem fizikai, mint az agy a gondolkodás esetében. Az emóció az emberi konstitúció eltorzulása⁵⁵ miatt nyúl le a fizikai testig. Amennyiben az érzékenység szabad – lelki – erői másodlagos, ember alatti formákba rögzülnek – ami a pszichológiai tudatalatti kialakulásának felel meg –, annyiban a szív az emóciók rezonanciatesté.

A szív a Bibliában

Ezért beszél az *Ó- és Újszövetség* olyan sokszor negatív értelemben a szívről. Ha fölütünk egy bibliai szó-indexet a „szív” szónál, alig találunk pozitív kijelentést. Így például *I. Móz* 6,5-ben: „És látá az Úr, hogy megsokasult az ember gonoszsága a földön, és hogy szíve gondolatának minden alkotása szüntelen csak gonosz...” Vagy *I. Móz* 8,21-ben: „Nem átkozom meg többé a földet az emberért, mert az ember szívének gondolatja gonosz az ő ifjúságától fogva...”. Az *Újszövetség*ben ezt olvashatjuk *Máté* 15,18-19-ben: „Amik pedig a szájból jönnek ki, a szívből származnak, és azok fertőztetik meg az embert. Mert a szívből származnak a gonosz gondolatok, gyilkosságok, házasságtörések, paráznaságok, lopások, hamis tanúbizonyosságok, káromlások.”⁵⁶ Ezzel szemben alig találunk valami pozitívot a szívről. Ilyen a fent idézett hely Pálnál vagy – az *Ószövetségből* – *Jeremiás* híres próféciája az új szövetségről (31,33): „Törvényemet az ő belsejökbe helyezem, és az ő szívökbe írom be”.

A nem akaratlagos emóciók, az elszenvedett érzelmek, amelyek megrohannak minket, mutatják, hogy az érzésben nem vagyunk autonómak; más hatalmak akarata működik bennük, nem a sajátunk. Ha ez a gondolkodási életben történik, akkor megbetegedésről beszélünk. Ebből a végső soron idegen hatalmak által való mozgatottságból – noha az úgynevezett másodlagos ösztönöket a megszokás és a helyzetet félreértő pszichológia normálisnak tünteti fel – csak a magasabb szintű megismerés gondozásával és kigyakorlásával szabadíthatjuk ki magunkat.

Egy idea az értés mozgása, a specifikus értésnek megfelelően végrehajtott mozdulata. Minden mozgás érzést hív elő, vagy érzésből származik. Az észlelés lényegében érzés, és a különböző érzékek az érzés változatai, alfajai, amelyeket eredetileg a szelektív figyelem tagol ki az érzésből. A valóság nem *létezik*, hanem *történik*; keletkezik, mozog. Így a gondolkodás és az észlelés is, amelyeket folyamatukban, ige jellegükben alig-alig tapasztalunk. Ha a tudat fölemelkedik a gondolttól a gondolkodáshoz, az észleltől az észleléshez, akkor egyre közelebb kerül a mozgásban élő érzéshez, egyre több szűrődik át belőle észlelhetően. Ezért vezet a megismerő érzéshez vezető út az élő gondolkodás és észlelés tapasztalásán keresztül, ahol még folyamatok és nem termékek.

A gondolkodás melegsége

Élő gondolkodás és észlelés azt jelenti, hogy az idea befogadásának folyamatai először nem a fizikai agyon tükröződnek, hanem már „előbb”, az élő figyelem tükrében válnak tudatossá. Ezt a tükröt az ember tudati gyakorlataival mindig újra létrehozza, a megismerés témájának megfelelően. A folyamatok minden megismerésben jelen vannak; a hétköznapi és az élő vagy imaginatív megismerés közötti különbség abban áll, hogy utóbbiban már „előbb”; magasabb – élő – szinten válik tudatossá a folyamat, mielőtt elérné a fizikai tükröt.

Az agyon való tükröződés, a tudatra ébredésnek ezen a módján elszakítja a tükrözött eredményt a megfelelő értési folyamatától, amelyet nem élünk át tudatosan. Ennek az a következménye, hogy a fogalmak, az ideák nem *átélésben* jelennek meg, noha megismerési történések, folyamatok. Ha megpróbálunk egy tiszta ideát „gondolni”, akkor a gyakorlással még meg nem erősített tudat kudarcot vall, amint ezt könnyen megtapasztalhatjuk egy egyszerű koncentrációs gyakorlat során.⁵⁷ Mivel a megismerési és gondolkodási folyamatnak mindig csak az eredménye válik tudatossá, a

folyamat egyre jobban elbizonytalanodik. Innen ered – mint már ábrázoltuk – a külső jelek keresése, amelyek „biztosítják” ítéleteink helyességét. Ha átélnénk a folyamatot, akkor észrevennénk, hogy mikor *nem* ered értésből vagy nem vezet értéshez, vagyis éles különbséget tudnánk tenni a valóban megértett és a látszat-fogalmak között.

A gondolkodásból a gondolkodás átélésébe való átmenet a tudat elsődleges mozdulata a szellemtudomány irányába, egyszersmind ezzel a mozdulattal lép be a szellemi világba.⁵⁸ A szellemtudomány alapvető művei többször is behatóan ábrázolják ennek a folyamatnak a hatását az érzésre. Így pl. a „*Goethe világnézete*” c. könyvében (az „*Egyéniség és világnézet*” c. fejezetben) ezt írja Rudolf Steiner: „Az egyoldalú misztikusok megvetik, felületesnek tartják az ideák világosságát. Nem is sejtik, hogy mit éreznek az olyan emberek, akik rendelkeznek azzal a képességgel, hogy elmélyülten lépjenek az ideák élő világába. Az ilyen misztikus megfagy, ha az ideák világa felé fordul. Olyan világtartalmat keres, amely meleget áraszt magából. De az, amelyet talál, nem világosítja föl a világról. Csak szubjektív izgalmból és zavaros képzetekből áll. Aki az ideavilág hidegségéről beszél, csak *gondolni* tudja az ideákat, nem *átélni*. Aki éli az ideavilág igazi életét, az olyan melegséggel érzi a világ lényének működését, ami semmihez sem hasonlítható. Fellobban benne a világ titkának tüze.”^{58a}

Ez a melegség, amelyet Steiner élesen megkülönböztet a „szubjektív izgalmtól”, ugyanaz, mint amely erőt ad a gondolkodásnak ahhoz, hogy alámerüljön a világ jelenségeibe, ahogy *A szabadság filozófiája* c. könyvének VIII. fejezetéhez fűzött kiegészítésben írja: „De aki eljut oda, hogy valóságosan tapasztalja *az életet a gondolkodásban*, az arra a belátásra jut, hogy a pusztá érzésekben való hullámlás vagy az akarati elem szemlélése még csak nem is hasonlítható – nemhogy fölé helyezhető lenne – ehhez a belső gazdagsághoz, ehhez az egyszerre önmagában nyugvó, de mozgásban is lévő *tapasztaláshoz* ezen az életen belül. [...] Nincs még egy olyan lelki tevékenysége az embernek, ami olyan könnyen félreismerhető lenne, mint a gondolkodás. Az akarat és az érzés még utóéletünkben is melengetik az ember lelkét. De a gondolkodás utóélete könnyen hidegen hagy bennünket; az az érzésünk, hogy kiszárítja lelki életünket. De ez csak a mindent elfedő árnyéka fényvel áthatott, melegséggel a világ jelenségeibe alámerülő valóságának. Ezt az alámerülést a magában a gondolkodásban áramló erő teszi lehetővé, ami nem más, mint a szellemi természetű szeretet ereje.”

A szeretet ereje a Logosz ereje, ahogy Hérakleitosz is átélte. A tükrözött, múlt tudatban a fogalmak vagy ideák érzékszervileg észlelhető jeleiken keresztül mutatkoznak meg. De fölrnek az imaginatív világig, az élő, folyékony gondolkodás vagy értés világáig. Ezen a szinten is átélhetjük őket, de jelek nélkül, mert a jelek kötöttek, nem élnek; csak a fogalmak élhetnek a megjelenő szó *mögött* – az igazi gondolkodásban. Az élő ideák mögött eredetük az érzésben van – érző-érezhető ideák –, és még ezek mögött az akaratot fedezhetjük fel – akaró, akarati intuícióban felfogható ideák.⁵⁹ Az érzés és akarat valóságának mélysége idea-jellegükben van. Az érzés a világ taralmait létrehozó teremtő szó szeretete – a szeretet a még nem létező felé, azért, hogy legyen. Ez a szeretet tovább él az emberi gondolkodás rejtekében, mert a gondolkodás Logosz szerkezetű, akárcsak a világ. Ennek a szeretetnek az árnyéka a közönséges gondolkodásban az evidencia érzése.

Az érzés és akarat igazi valósága megismerő jellegű, az inspiráció és az intuíció, az élő ideák forrásai. Ismert, hétköznapi fogalmaink az élő ideák megmerevedett, letompult másai.⁶⁰

Volt néhány olyan misztikus, aki még megalapozottan törekedett az érzésből kiindulva a megismerésre, mert közben atavisztikus képességeivel az emberiség fejlődésének korábbi szakaszaiból származó lelki szerkezetre tudott támaszkodni. Az érzéstől a gondolkodásig a legtöbbjük már nem találta meg az utat, ezért akármilyen tiszta és megismerő volt is az érzésbeli élmény, ritkán tudott megfelelően világos kifejezésre jutni. A modern lelki szerkezetben az érzés és a kifejezés között még nagyobb a távolság⁶¹, amelyet az érzés felől aligha sikerül áthidalni. A kapcsolatnak a gondolkodáson keresztül kell megtalálnia új útját: a gondolkodás átélésén keresztül tovább, az inspirációhoz.

A „melegítő” tudás és gondolkodás utáni vágy, amely ma mindnyájunkban benne él, könnyen vezethet olyan érzelmi élményekhez, amelyek a hidegen maradó gondolkodás *mellett* lépnek fel. Ezek a lelki élet további összezavarodásához vezetnek; mert ezt a melegséget, amit keresünk, a gondolkodás útján kell elérni.

A megismerő érzés felé

A szív gondolkodásához és „látásához” vezető úton mindent fel kell áldozni, ami szokás jellegű, ami a múltból ered – a múlt elemeknek csak szabad, improvizáló képességekké átalakult szabad továbbélniük. Élő gondolkodássá és élő gondolkodás által kell őket feláldozni, amelynek a forrása a valódi, mindig intuitív érzésben van.

Ezt az utat már többször leírtuk.⁶² Itt csak a megfelelő lelki mozdulatok két fontos vonására utalunk.

Az automatikusan, értelem és akaratlagos figyelem nélkül fellépő emóciók legtöbbször a legkevésbé sem használnak az életnek. Automatikus mivoltuk foglyul ejti az ember szabad, érző figyelmét. Ezekről az érzésekről lemondani áldozatot jelent, mert minden spontán érzést, még a fájdalmasakat is, a passzivitás élvezete kíséri. A spirituális köntösben fellépő emóciók – a lelkesedés különböző formái rokonszenves ideák, vagy valamilyen tekintély, vagy pártok és szekták iránt – egyáltalán nem jelentenek kivételt. Az áldozat csak akkor hiteles, ha az emóciókat nekik megfelelő „gondolkodással” világítjuk át. Ez a „gondolkodás” az emóción belül fellépő világos érzés. Az, hogy feláldozzuk az emóciót ebben a megismerő érzésben, azt jelenti, hogy visszavezetjük, átalakítjuk eredeti alakjába, amely maga megismerő. Ezt a világos érzést akkor tudjuk elérni, ha gyakoroljuk az élő gondolkodást; ezt a megváltó érzést csak innen kiindulva lehet elérni. Az iskolázás nem az érzésnél kezdődik.

A lelki fejlődés második vonása, hogy kialakul a *tagolás* képessége az érzések területén. Egy lelki tevékenység akkor válik megismerővé, ha tagolni, *artikulálni* tudunk a neki megfelelő területen, ahogy a gondolkodás területén a fogalmak adják a tagolódást.

A megismerő érzés életre keltésére a gondolkodáson belüli érzésre irányuló gyakorlatok mellett különösen alkalmasak a természeti tárgyakon végzett észlelési gyakorlatok. Mert minden természeti jelenség felénk sugározza magasrendű idea-építmény mivoltát, csak egyelőre nem vagyunk képesek megalkotni a megfelelő szintű ideákat. Mivel az észlelés lényegében az érzés módosult fajtája, ahogy ez az észleleti minőségeken nagyon is megérezhető, ezen a területen nagyon közel vannak hozzánk a megismerő érzések. Az érzésekben való tagolási képességre jó előkészítés bármilyen művészi tevékenység.

Ahogy a gondolat a gondolkodás szünete, mondhatni tagadása, úgy az érzelmi élet tudatalatti eredetű, ismert formái az érzés tagadásai. Csak éppen a gondolatok, fogalmak és ideák nem annyira negatívak, nem annyira torzultak, mint az önérző érzések, nem tagadják meg forrásukat, a gondolkodást, amely képes arra, hogy újraélessze, feloldja és tovább változtassa őket. A gondolkodásban megragadható ideák folytatásaként érző ideákat kell alkotnunk. Ezek hasonlóak az észleleti minőségekhez, tágasabbak, kevésbé „meghatározottak”, mint az ismert fogalmak, de tagolják a megismerő érzés területét.

Az érzékszervi észlelés elemei – színek, hangok, szagok és így tovább – még észrevehetően magukban hordozzák érzés, érzeti benyomás jellegüket; ezért is beszélünk érzetekről és érzékszervekről; a kisgyerekekben az észlelés még differenciálatlan, fogalmak nélküli érzés. A kötőszavaknak is van érzés színezetük, hasonlítsuk pl. össze azt, hogy „noha”, azzal, hogy „mindazonáltal”. Mivel a gondolatilag megragadott ideák folytatódása az érzés felé közönségesen alig észrevehető, ezért a megismerő érzéshez, „a szív szeméhez” vezető út az ideák *átélésén* keresztül vezet, túl a pusztá elgondoláson. Az ember lelkében ellenáll, hogy ezen az úton járjon, ami abban nyilvánul meg, hogy lelket melengető élmények vágyától hajtva inkább az ismert érzésszervi formák ismétlésének könnyebb útjára lép.

Abban, hogy „világosítsa meg szívetek szemét” a modern kor vezető Szelleme segíti az embert. Nem tolakszik előtérbe, hanem várja, hogy az ember keressen, kérjen és zörgessen⁶³. Mihály⁶⁴ „kiszabadítja a gondolatokat a fej területéről; szabadabbá teszi az utat a szív felé; eloldja a lelkesedést a kedélyállapottól, úgy, hogy az ember lelkében oda tudja magát adni mindennek, ami a *gondolkodás világosságában* megtapasztalható. Beköszöntött Mihály korszaka. A szívek gondolkodni kezdenek; a lelkesedés nem csupán misztikus homályból ered, hanem a lélek gondolkodás általi világosságából.”^{64a} „Rendkívül sok függ ettől, hogy az ember ideái ne maradjanak pusztán «gondolkodóak», hanem a gondolkodásban «látóakká» váljanak”.⁶⁵ Egy „látó idea” érzés-udvara lehetővé teszi, hogy megpillantsunk egy teljes világszemléletet, kisugárzása megváltoztatja egész világmépünket. Így jönnek létre az egyén és az emberiség életének nagy fordulópontjai. A megismerő érzésben eltűnik a különbség a gondolkodás és az észlelés között.

A *kész világ* – a természet, és minden, amit az ember *már* megteremtett, amiben nincs új *kezdés* – mélyebb megismerését a felfokozott figyelem, odaadás, szeretet idézi elő: ezeken a fokozatokon keresztül valósul meg a lélek alapereje. Ezt az erőt „szeretnek” nevezhetjük, *A szabadság filozófiájából* az előző fejezetben idézettek értelmében. Ez felel meg a lélek „természetes” állapotának, amivel ma azonban igen ritkán találkozhatunk; elidegenedtünk tőle a megismerés nagymértékű megbetegedésének következtében. És mégis hozzátartozik a *teljes* emberséghez, mint alkotó erő, mint a növekedés ereje.

A négy evangélista közül János, a szeretett tanítvány, az, aki a legbehatóbban foglalkozik a szeretettel, ennek az alaperőnek az egész spirituális pszichológiájával (az *Isteni színjátékban* ő az, aki a *Paradicsomban* próbára teszi Dante tudását a szeretetről). Különösen első levelében tér rá mindig újra, hogy megmutassa, mennyire hozzátartozik az ember lényegéhez az alkotás, a szellemi növekedés, a túlaradó fölösleg, a többlet.

Ha János szövege felé fordítjuk figyelmünket, akkor tekintetbe kell vennünk, hogy a biblia nyelvét nem érthetjük meg minden további nélkül, mert az ismerősnek tűnő szavak mögött sokszor olyan

ideák húzódnak meg, amelyeket elfelejtettünk, elvesztettünk. A tükrözött tudat nem tud hozzáférni ezekhez az ideákhoz; magasabb megismerést követelnek. Így van ez pl. *János evangélista első levelének* alapvető mondatával (4,18): „A szeretetben nincsen félelem; sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet, mert a félelem megcsönkít⁶⁶: aki pedig fél, nem lett teljessé a szeretetben.” Ezt a mondatot egy spirituális pszichológia alapjának tekinthetjük.

A jánosi világ- és emberkép – a kettő elválaszthatatlan – három princípiumot vagy valóságot ismer, amelyekből a világ fölépült, és amelyek egyszersmind a felső, szellemi ember lényét alkotják: öskezdet, kegyelem és igazság – Arche, Charis és Aletheia.⁶⁷ Ez a felsorolás rangsor is egyben: a legmagasabb az Arche. A szellemtudomány nyelvén *Atma, Buddhi, Manas*, vagy, az emberre vonatkoztatva: Szellemi Ember, Életszellem és Szellemi Én*.

Az *aletheia* szót általában *igazságra* fordítják. De mi már nem ismerjük azt, amit János és számos középkori, és még néhány korai újkori gondolkodó is igazság alatt értett. Mi „helyességet” értünk alatta, azt, hogy valami megegyezik valami mással, például egy észlelet egy elmélettel. Aletheia azonban „rejtetlenség”, „el-nem-feledettség”, „el-nem-vesztettség”, és a folyamatában átélt gondolkodásnak⁶⁸, észlelésnek, képzelésnek felel meg, egyáltalán az imaginatív szintnek. Az *átélés* a szellem villanásában való *maradást* vagy „lakozást” jelent; nem valamilyen végérvényes igazságot, hanem sokkal inkább az igazságok bennünk élő forrását, utat és életet. Az „élet” a jelenidejűség, a jelenlét, a folyamat nem-felejtésének kifejezése az érzetek nyelvén. Az aletheia-t úgy kell értenünk, hogy értelmet kapjanak az olyan kifejezések, mint „az igazságot cselekszi”⁶⁹, „aki az igazságból való”⁷⁰ és „semmi sincsen az igazságból, ami hazugság” (*I. János* 2,21).

Többllet

A szeretet (vagy agapé), a *kegyelem* (vagy charis) kozmikus valóságának a lélek nyelvén való kifejezése. Az jellemzi az agapét, mint új parancsolatot, hogy többltetet jelent a régi parancsolathoz képest. A régi parancsolat így szól: „Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat”⁺; az új parancsolat pedig: „amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást” (*János* 13,34 és 15,12), vagyis vizsontszeretet elvárása, feltétel és összehasonlítás nélkül, anélkül, hogy önmagunkat helyeznénk előtérbe – a kereszthalál lehetetlenné és abszurdá tesz minden összehasonlítást, bármilyen ellenszolgáltatás elvárását. „Szeressétek ellenségeiteket” – ugyanez a hang szól a hegyi beszédben (*Máté* 5; *Lukács* 6). Hasonlóan ábrázolja az Újszövetség a charis-t, Isten, az emberi világra bőségben kiárasztott valóságát (*Lukács* 6,32): „Mert ha csak azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, milyen charis-otok van*?” A szolga, aki csak azt teszi, amit parancsolnak neki, és nem *többltet*, haszontalan szolga (*Lukács* 17,9-16). Charis és agapé a többltetre utalnak, ami az isteni világ létének magától értetődő adottsága; a többltet mértéke szabja meg a lét rangját. Az emberi világban azonban a charis és agapé valósággá tételéhez akadályokat kell leküzdeni; az emberben lévő akadályokat. Az akadályok leküzdésén keresztül, az emberen keresztül vezető úton válik az isteni szeretet – az „első szeretet”⁷¹ – földivé, „második” szeretetté, a földi fejlődés ideáljává. Világosság és szeretet nem *tulajdonságai* az isteneknek, hanem a létformájuk: „És ez az az üzenet, amelyet tőle hallottunk és hirdettünk néktek, hogy az Isten világosság és nincsen ő benne semmi sötétség.”

* Geistesmensch, Lebensgeist és Geistselbst.

+ Ld. pl.: III. Mózes, 25, 15; Máté 18,19.

* Károlinál: mi jutalmatok van?

– „És mi megismertük és elhittük az Istennek irántunk való szeretetét. Az Isten szeretet; és aki a szeretetben marad, az Istenben marad, és az Isten is ő benne. Azzal lesz teljessé a szeretet közöttünk.”⁷² Az ember részesévé válhat ennek az isteni létnek. Az emberi élet ideális módja ez lenne: az egyetlen morális inspirációból, az új parancsolatból cselekedni, a morális fantázia segítségével a követelményeknek és körülményeknek megfelelően konkretizálni és megvalósítani, a morális technika segítségével teljesen a Földre hozni a mindent átfogó új parancsolatot. Az emberiség élhetne szeretetben: az egész földi teremtésnek ez az értelme, hogy létrejöjjön ez a lehetőség: szeretet, *mindenek ellenére*, a fizikai lét és összes szükségletei ellenére – szükségletek, amelyeket az angyalok nem ismernek, nem kellett megismerniük.

A lét gyökere

Az isteni és emberi létet összekapcsolja az *őskezdet*, az *arche* közös princípiuma. Az arche a teremtés képessége – teremtés a semmiből, minden előre megadott ok és cél nélkül. Az arche tesz rá képessé, hogy egy ok-okozati láncot elkezdjünk, vagy megszakítsunk – például azzal, hogy megbocsátunk, ahelyett, hogy bosszút állnánk. Az arche magába foglalja az aletheia-t és a charis-t, ahogy az intuíció magába foglalja az inspirációt és az imaginációt. Az arche az ember lényének magja, csillaga, ami a halál után végül *megmarad* és a következő inkarnációban arra törekszik, hogy a charis és az aletheia segítségével az emberi léten, a földi világon dolgozzék. Az arche-ban ott rejtőzik a növekedés ereje, amelyből a szeretet túlárado többlete, a világosság és az aletheia öntapasztalása ered. Az a-letheia⁺ átment a rejtettségen, a felejtésen; a charis-nak a földi sötétségen, a nem-értésen keresztül kell működnie; az arche az abszolút lét, kilépés önmagából fölfelé (különben nem lenne *kezdés*), maga a túlárado többlet: az arche tisztán többletből van, az arche *a* többlet.

A kezdésre és növekedésre vagy többlet létrehozására való képesség az Én-lények – akik egyszersmind Logosz-lények – tulajdonsága, pontosabban *léte*. „Kezdetben vala a Logosz” (*János* 1,1), mint az arche magja vagy hajtóereje. „Vala”, mert mind a teremtésben, mind az emberi kezdésben már jelen kell lennie a Logosznak, az értelmet teremtő és megértő képességnek. A múlt idő kizárja az „Őskezdet” időbeli értelmezését. A Logosz a tagolás princípiuma, mind a világban, mind az emberben, a képesség a szóra, a gondolkodásra és az emberi értelemben vett szeretetre (*bene velle* – a Jó akarása a másíknak). Ezért az Isten szeretetének vagy – ami ugyanazt jelenti – az örök élet⁷³ feltétele az Úr Logoszának⁷⁴ „tartása”, „megtartása”, „követése”. „Aki pedig megtartja az ő beszédét, abban valósággal teljessé lett az Isten szeretete.”

Ha az isteni-emberi lét magja az arche – a bukott angyalokat így jellemzi *Jud.* 1,6: „akik nem tartották meg arche-jukat”^{*} –, akkor az arche magja a Logosz. Róla mondja Hérakleitosz: „A léleknek Logosza van, önmagát növelő.”⁷⁵

⁺ nem-felejtés.

^{*} Károlinál: „... akik nem tartották meg fejedelemségöket...”

Tökéletesség

A tökéletességre vonatkozó kifejezések – „tökéletesség” (*teleitotes*), „tökéletes” (*teleios*), „tökéletessé válás” (*teleioun*), „vég”, de egyszersemind „beteljesedés”, „betöltés”, „teljesség”, „megszentelés”, „beavatás” (*telos*) – az ember és a világ *teljes* valóságára vonatkoznak, összhangban az alapmondattal⁷⁶: „A szeretetben nincsen félelem”. Az ember valósága nem létezik a továbbteremtés princípiuma nélkül, és a világé a továbbteremtő ember nélkül. Mert a teremtett világban egyedül az ember képviseli az élő Logoszt. Ezért áll a *Róma*-levélben (8,19): „Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését.” És később (8,22): „Mert tudjuk, hogy az egész teremtett világ egyetemben fohászkodik és nyög mind idáig.”

A beavatott, a „tökéletes” – *teleios* – olyan ember, akiben itt a *Földön* megmutatkozik az arche eredeti szellemi természete, és rajta keresztül a *charis* és az *aletheia* szellemi természete is. A többlet jelleg legvilágosabb ábrázolása a hegyi beszéd után található, ahol a hallatlanul magas szintű morális követelményre – „Mert ha azokat szeretitek, akik titeket szeretnek, micsoda jutalmát veszitek?”⁷⁷ – ez következik: „Legyetek azért ti tökéletesek”.⁷⁸ A gazdag ifjúnak pedig végül ezt mondja az Úr: „Ha tökéletes akarsz lenni, eredj, add el vagyonodat, és oszd ki a szegényeknek; és kincsed lesz mennyben; és jer és kövess engem.”⁷⁹

A *Jelenések*ben azt mondta a Logosz-lény: „Én vagyok az Alfa és az Omega, a kezdet és a vég.” (a vég helyett pontosabb, hogy „a beteljesülés”)⁸⁰. Ezt a mondatot közvetlenül követi egy példa a *charis*-ra (21,6): „Én a szomjazónak adok az élet vizének forrásából *ingyen*.”

A tökéletességben megvalósul az, ami az arche-ban kezdődik: A túlaradó, teljes szeretet az érzés szintjén. Ezért olvashatjuk Pálnál (*Kol.* 3,14): „Mindezeknek fölébe pedig öltözzétek föl a szeretetet, mint amely a tökéletességnek kötele⁺.” Ahol öskezdes van, ott szeretet van, és öskezdes nélkül nincs szeretet. És az öskezdesben vala a Logosz.

A szeretet dicsőítő éneke az első *Korinthus-levél* 13. fejezetében a „teljesség”^{*} eljövételébe torkollik. Ez a fejezet az Én-lény ábrázolása a szeretet fényében. Ha nincs az emberben szeretet, akkor más erők játékszerévé válik, ami azt jelenti, hogy nem tud Én-lényként helytállni. Arche, *charis* és *aletheia* az Én-lény létezési formái: „Az Én-vagyok a kezdet és a beteljesülés” – beteljesülés, a fenti értelemben. Ezek a létformák állandó növekedéssel járnak, és ebben az értelemben soha sincsenek „készen”. Ez a fajta növekedés, a teremtés a semmiből, a mai tudományosság számára ismeretlen, mert csak a teremtményre, a teremtés múltjára vagy eredményére néz, a megmaradási törvények világára: az energia és az anyag megmaradására.

A növekedésnek számos akadályja lehet, az akadályok oka legtöbbször az emberben van. Ha a növekedés gátba ütközik, akkor félelmet érzünk, a növekedésben átélhető szellemi Én-tapasztalás ellentétét. A félelem a „nem-vagyok” érzése: a növekedés tagadása, hiánya, hanyatlása. Ebben az értelemben *csenkít* a félelem. Az „Én vagyok” az odaadásban, az alkotásban és a szeretetben él és létezik. Az odaadás, a befogadó figyelem, a fordított, fölvevő akarat⁸¹ – minden meditáció célja és lényege – a lehetőség, hogy az Én (vagy a figyelem) átalakuljon, *azzá*, amit *megismer*. Metamorfózis, amit átélünk. Úgy ismerem meg *azt*, hogy átélem saját *azzá* alakulásomat. Így van

⁺ Pontosabban: összetartó ereje.

^{*} A teljesség itt vonatkozhat személyre, a teljes, a tökéletes (lény) eljövételére.

ez az észleleti világ megismerésében is, csak éppen itt a metamorfózis homeopátiás mértékben megy végbe. Egy másik Én-lény felé irányuló szeretet más mozdulat: a szellemi világban szükséges én-érzés visszavétele, letompítása, ami teret kínál a másiknak bennem, hogy magamban *forrásként* éljem át. Az *abban* való megismerésben élem át magam. Közönséges logikával „én vagyok te” vagy „te vagy én” ugyanazt jelenti. A valóságban ez két különböző mozgás. „Mondhatjuk, hogy az érzékfölötti tudattal az emberi lélek felébred a szellemi világban; de ugyanígy azt is ki kell mondani, „*hogy a szeretetben a szellemiség felébred az észleleti világban.*”⁸² Vessük ezt össze János már idézett kijelentésével (*I. János 4,16*): „Az Isten szeretet...”

Egy másik Én-lénnyé nem tudok átalakulni, mert *nincs*, ugyanis nem kész, nem pusztán teremtmény, eredmény, termék, hanem létrehozó, forrás. Csak azzá lehet válni, ami kész van. Aki forrás – forma-, Logosz-, szó-forrás –, csak befogadhatom magamba.

Az érzékszervi-fizikai világban a szeretet a természetfölötti „törvény” vagy parancsolat. A szellem természetfölöttit hoz létre, ha a teremtett természetben magához hű marad. A szeretetben az én-erő kioltja önmagát a másikért. Ehhez szükség van a másikra, és másik valójában csak az észleleti világban van. Másik marad a szeretetben is – én feladom magam, úgy válok a másikká, hogy beengedem. Ezzel nyeri el a különben kész észleleti világ a maga teljességét vagy szentségét: a szeretet Logosz-ereje segítségével belé költözik a továbbteremtés ereje. Mert „ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az én nevemben (pontosabban: nevemmé), ott vagyok közöttük (pontosabban: középen, a közepükben).” (*Máté 18,20*). Minden egyes ember közepében és ezért közöttük is felragyog középen a Logosz. Ő egyesíti az Én-lényeket.⁸³

Üdvösség

Üdvösség az, ha tapasztaljuk, hogy a létet áthatja a Logosz. A modern ember nem veszi észre, hogy *jelentések* világában, hogy *értelmes* világban él, hogy minden szónak jelentése van, ami átlátszóvá teszi, és hogy csak ez által szó, és hogy minden dolgot legalábbis egy ideiglenes jelentés tesz „azzá”, éppen *azzá*. Vagyis életünkben itt folyamatosan értelem vesz körül, értelem után igazodunk, életünket értelemmel, értelmesen alakítjuk. A kisgyerek üdvössége, hogy fölfedezi az értelmet és jelentést, azt, hogy *van* értelem. Érzékszervekkel nem lehet érzékelni; a jelentés a lélek, a szellem története, amit általában az „értés” szóval jelölünk. De ha az ember *átéli* a jelentéseket, az immanens értelem világát, akkor egyrészt tapasztalatból tudja, hogy folyamatosan a szellemi világban él, másrészt átéli a lét ősi örömét, az üdvösséget.⁸⁴

Ha az ember kibontakoztatná, ki tudná bontakoztatni igazi szellemi természetét, akkor az üdvösség létének része lenne. Igazi természete a *kezdés, alkotás, túláradás, szeretet* – mind a *szabadság* szinonimái. „Az ember abban a mértékben szabad, amilyen mértékben meg tudja valósítani akarataiban ugyanazt a lelki hangulatot, ami akkor él benne, ha tudatosan tagol ki tiszta gondolati (szellemi) intuíciókat.”⁸⁵ Ez a lelki hangulat az említett ösöröm, ami abból fakad, hogy az ember valódi lényének, saját *értelmének* megfelelően él, hogy eltalál saját, tulajdonképpeni igazságához. Akkor mi sem természetesebb, mint az üdvösség.

A Földön azonban az ember külső és belső akadályokkal és nehézségekkel találkozik – a külső akadályoknak is belsővé kell válniuk ahhoz, hogy a *lélekben* hassanak. Ezért az ember elveszti

igazi létét, kezdetét – kezdetét, mint eredetét, és mint a semmiből teremtés képességét –, és ezzel elveszti az üdvösséget, az ösörömet. Ehelyett a szomorúság erői szállják meg.

A szomorúság erői

A szomorúság ereje nem a *szomorúság* ereje. A szomorúság azt jelenti, hogy elveszítjük azt, ami nem szomorúság. A szomorúság „okai” mindig látszólagosak: különben mindig szomorúak lennénk, ok van rá elég.

A szomorúság eredete az erők túláradása – akár elvesztettünk valamit, amihez ragaszkodtunk, akár minden ok nélkül száll meg minket. Alkotó erőkké válhatnának, ha el tudnánk őket viselni. Ehelyett elutasítjuk őket, nem tesszük a sajátunkká.

Azért nem viseljük el őket, mert nem mindig – sőt, nagyon is ritkán – élünk lehetőségeink határán, ahol lehetnénk, ha mindent elkövetnénk, amire képesek vagyunk. Félünk attól, hogy elérjük ezt a határt – nincs bennünk tökéletes szeretet –, talán azért, mert ott az ismeretlen vár ránk, és mi inkább maradunk az adottban, az otthonosban, a megszokottban. És noha adott szervezetünkől naponta szabadulnak fel olyan erők, amelyek azt teremtették és alakították, amelyek az öregedésben szabadabbá válnak, hogy az adott világ továbbteremtésében való munkálkodásunkra szolgáljanak, nem használjuk fel őket, dologtalanul sorvadoznak. És így eltulajdonítják őket. Alacsonyabb rendű emberi „természetünk” erőivé válnak – semmi közük a természet bölcs erőihez –, függőségeink, szenvedélyeink, tudatalatti eredetű ragaszkodásaink erőivé válnak; vagy – és ez a jobbik eset – a szomorúság erőivé.

Mivel mindezt nem tapasztaljuk, a szomorúság erői nem *mondanak* nekünk semmit, vagy keveset: hátulról ereszkednek ránk és beborítanak. Ezért sötétségben vagyunk, mely hozzánk nem szól, mert menekülünk előle, nem nézünk szembe vele.

És mégis ez a jobbik eset, jobb, mint a tudatalatti impulzusok felülkerekedése, mert a szomorúság figyelmeztet és emlékeztethetne: a szomorúság méri ki hétköznapi létünk távolságát magasabb mivoltunktól, igazságunktól.

Csak azért vesz erőt rajtunk, sokszor névtelenül, mert menekülünk előle. És mivel menekülünk, sohasem lépünk be a szomorúságba, ő ereszkedik le ránk és külszíne szótlantul nyomaszt. Mivel nem lépünk be, nem vesszük észre, hogy ő a vigasz sötét ruhája.

A vigasztaló a Szellem, a Szó. A szótlan külszín a Szó elvesztése fölött érzett fájdalom sötétsége: a nem-értés az érzésben.

A vigasz

A Logosz-világban érezni magunkat vigasztalás. Ebben a világban tartózkodik valódi lényünk, örökké és szüntelenül. Ő a forrás, a hétköznapi, „lelki” tudaté, amely nem képes ellátni ezekben a magasságokban, és amely ezért jogosan éli át magát kivetettnek: szomorúságban – ha túl nagy a távolság fölülről, ha megzavarodott a szellemi lélegzés ritmusa, ha szimmetriája messzemenően elveszett. A szimmetria abban állna, hogy a szellemi lényünknek való odaadottság, a vele való

eggyé válás szabályosan váltakozik a tőle való elválasztottsággal a *szellem saját-életében** – amelynek „lélek” a neve. Azonban aránytalanul sokáig tartózkodunk a saját-életben, és csak kivételesen emelkedünk létünk rejtetlenségébe vagy kinyilatkoztatásába. Félünk, talán joggal – bizonyára joggal.

Végtelen vágyakozásból kelnek
véges tettek, mint gyöngé szökőkutak,
korán születnek és remegnek.
De, kik különben rejtekeznek,
– boldogságos erőink – jeleznek
e táncoló könnyekben utat.⁸⁶

Boldogságos erőink eredetileg menekülnek előlünk, mert nem tudjuk őket megtartani. Magukkal vinnének, kifelé. De amíg irányuk számunkra kifelé van, ez a „kifelé” azt jelentené, hogy védőburkunkból kicsalogatva, víziókba, hallucinációkba bomolnánk szét. Ezért védekezünk: bemenekülünk a biztos házba és megkapaszkodunk: *mi* tesszük. Ezért alakul át az erők elillanása üldözésünkké: bezárnak – sokkal gyorsabban nálunk – a felénk sötétlő névtelen szomorúságba.

Hamarosan nevet adunk neki, érezzük, benne érezzük magunkat: *mi* leszünk szomorúak. A *mi* szomorúságunkká válik és tovább veszít a Szóból. Sajnáljuk magunkat, mert szomorúak vagyunk. A sötétség növekszik és túlzásokba esik. A világosság egyre halványabb és kisebb lesz a szomorúságban.

A megnevezéssel bizalmas viszonyba kerülünk a szomorúságunkkal, alkalmazkodni kezdünk hozzá, sőt élvezni, mint mindent, amit passzivitásunkban kapunk ajándékba, még akkor is, ha fáj. Venni kéne magunknak a bátorságot az érett őszben, hogy elinduljunk, hogy kilépjünk a világosságra, hogy lángra lobbantsuk magunkban a szikrát, hogy lerázzuk magunkról attól való félelmünket, hogy eléget – minden rendelkezésünkre áll hozzá, csak nem hisszük el. Aki nem akarja észrevenni, aki nem akar magába szállni,

már semmi sem éri, nincs virradat,
hazudik minden és összezúzza;
Isten te is, ki kővé válsz magad,
amely nap, mint nap a mélybe húzza.⁸⁷

De legalább annyit megtehetünk, hogy kibírjuk a szomorúságot, elviseljük, nem elégszünk meg könnyű, hamis vigasszal, lemondunk arról, hogy élvezzük és mentegessük magunkat vele. Csak akkor válhat igazzá a hegyi beszéd mondata: „Boldogok, akik szomorkodnak: mert ők megvigasztaltatnak.” A vigasz nem jöhet kívülről, mert a szomorúság beburkol, semmit sem enged át. A vigasz magában a szomorúságban lakik. Akinek nem ejti teljesen rabul a figyelmét, észrevehet itt-ott valami csillogást a sűrű sötétben, egy felcsillámló eret a sötét kövezetben.

Ez lehetséges út, követni ezt a csillámlást az érzés figyelemével, a szomorúság figyelemével. Nem a figyelmen kívül kell keresni, nem gondolkodással kell követni: a sötétségben kell követni a gyenge pislákolást, különben eltűnik. Abban az irányban, ahol csillámlik, meg fog erősödni.

* *Eigenleben des Geistes* – Rudolf Steiner kifejezése.

Tapasztalás

Ami felcsillan, az a szomorúság *tapasztalása*. A *tapasztalás* nem elszenvedés; azt jelenti, hogy *Én* tapasztalom a szomorúságot – valakinek tapasztalnia kell. Ezzel erősebben kezd világítani a csillámlás. Lassan megjelenik a tapasztaló. Mindig ott volt, csak nem volt éber, nem eléggé. Ingadozik a jelenlét és az eszméletlenség között. De az eszméletlenséget is meg lehet tapasztalni. A felnőttnek bármi szolgálhat a felébredésre. Ezért minden adott, minden itt van.

Ahol a tapasztaló erősebb lesz – az az irány. Ahol erősebb lesz, abban az irányban csökken a szomorúság. Értelmet érzünk mögötte, a gondolkodás nem talál rá szót, értelem az érzésben. Az érzésben mélyülünk el. Az érzésben különben csak a művészet ismer értelmet, jelentést. Egy műalkotásban vagy művészi előadásban érzésformák szólnak hozzánk, amelyeket igyekszünk érzésben befogadni, úgy, hogy kiszűrjük a közvetítő érzékszervi észleleteket, lemondunk róluk, ahogy egy gondolat befogadásához el kell tekintenünk a beszélő hangjától, a szavaktól, egyáltalán, mindentől, ami hallható.

A felső érzések

Az érzés értelme se szomorúság, se öröm, se semmilyen más ismert érzés, hanem új minőség. *Ez* bomlik a közönséges érzésben fájdalomra és az azt kiegészítő örömmé. De ez a minőség nem a kétféle érzés keveréke, a töredékekből nem lehet helyreállítani az eredetét.

Minden közönséges érzés (=érzelem), a szomorúság is, helyettesít egy, az érzések felvidékéről származó érzést. Az alsó és a felső érzés rezonál egymásra. A tiszta érzés megmozdíthat valamit az önérző érzelmesség szintjén, és egy érzelmesség kiválthat egy emelkedett érzést. Minden érzelmesség alkalmas szolgálatot a helyes érzéshez – ha bizalommal párosul. Ahogy a gondolkodás iránt is megingathatatlan bizalommal vagyunk, akkor is, sőt különösen akkor, amikor kételkedünk a gondolkodásban – a gondolkodás maga is helyes érzés.

Ha negatív érzelmeket érzek – irigység, szomorúság –, bízhatok az érzés képességében: hogy fölfelé is tudok érezni.

Vigasz – még egyszer

A szomorúság átváltozása tapasztalássá, új szintre vezet: ott lakik a vigasz. A vigasz szelleme kezdettől fogva a változás útjára vezet: növekszik. A mennybemenetel erői egyszersmind a tanítványok elhagyatottságának az erői is; csaknem szomorúsággá válnak. De a tanítványok egy akarattal együtt maradnak az imádkozásban és könyörgésben. Tíz sötét nap után – Pünkösdkor – megjelenik a vigasztaló Szellem. Az elhagyatottság ereje az el-nem-hagyatottság erejévé válik, a szomorúság erői vigasszá alakulnak. Boldogok, akik szomorkodnak.

Földi életében megjárja az ember lelki tájainak mélységeit – a félelmet és a szomorúságot –, és szerencsés esetben sikerül megízlelnie az alkotás vagy kezdés boldogságát. De mi lenne, ha elhatározná, hogy minduntalan örökösén saját határait, ami azt jelenti, hogy megtesz *mindent, ami lehetséges*, a saját és az emberiség lelki-szellemi fejlődésének érdekében? Erre egy olyan határjáró adhat választ, aki – az ideál nagyszerűségétől vezettetve – már fiatalon áttörte határainak korlátait, és aztán négy évtizeden át élt megbomlott elmével. Az emberek és istenek közötti nagy békét felidéző víziójában olyan szavakat talál, melyek mélyen és pontosan jellemzik az ember útját⁸⁸. A himnusz egy korábbi változatában így ír:

Sokat tapasztalt az ember,
Az Égiek közül sokakat megnevezett,
Mióta beszéd vagyunk
és hallhatunk egymásról.*

Beszéd vagyunk, emberek és istenek: Szó-lények tehát mindkét oldalon, akik a szellemi lét néma nyelvén beszélnek, anélkül, hogy érzékszervileg észlelhető jeleknek kellene felhangozniuk. A himnusz végső változatában a kép tovább növekszik:

Tapasztaltunk sokat,
hisz reggel óta Beszéd a lényünk, emberek,
s hallunk egymásról, de csakhamar Dallá leszünk.+

A fokozás az utolsó fél sorban jelenik meg, ehhez próbálunk közeledni.

Lehet-e bárki fényesebb és bátrabb,
Azok közül, akik nagyot mertek?
Nekifeszülünk most minden határnak,
Ismeretlen, titkos tájak, gyertek!⁸⁹

Adekváció

A Logosz-csira az emberben – Isten lehelete – a hajtóerő az alkotáshoz. Minden Logosz-lény közös vonása, hogy nincs készen és nem is lesz; mindig mozgásban van, úton van tehát, az élet útján, igazságról igazságra, vagyis rejtetlenségről rejtetlenségre.

A Logosz értelmet teremtő forma erő, minden forma esszenciája. A tiszta, idea-formákról van szó, mielőtt megnyilatkoznának az anyagban – ahogy a szív szava (Aquinói Szent Tamás) esetében is még eldöntetlen, hogy milyen nyelven lép majd az érzékelhetőségbe.

A Logosz-erő idézi elő az emberben a gondolkodás és az észlelés közvetlenségét – két teljesen különböző közvetlenség. A gondolkodás közvetlen érthetősége az ős-kinyilatkoztatás, a tudás, a

* Böszörményi László nyersfordítása.

+ Bernáth István fordítása.

vidya állapota az emberben. Az észleléssel összevetve fordított irányból jön a tudatba: ha az észleletek előlről jönnek, akkor a gondolati intuíciók hátulról.

Az észlelésben közvetlenül adott a befogadó figyelem, de hiányzik az olvasás képessége, az adott értése, mint egy idegen nyelvnél, amit nem tanultunk; az észlelés adódása egy fajta atavizmus, vagy úgy is mondhatjuk: ajándék.

A gondolkodásban a befogadó figyelmet az embernek kell elkészítenie a meditáció művészetével, eltekintve azoktól a ritka, kivételes, áldott pillanatoktól, amelyekben nincs szükség az akadályok előzetes eltakarítására. Az ideák formába öntésében mindenestre egy befogadó kehely szerepét játssza az ember: a kehelynek megvan a maga formája, és a kehely és az őt eltöltő tartalom kölcsönösen alkalmazkodnak egymáshoz. Ez az *adekváció* nagyszerű ideája Aquinói Szent Tamásnál.

A két terület, az észlelés és a gondolkodás kölcsönös viszonyban vannak egymással. Egészséges érzékszervek esetében az észlelés eredményét, az észleletet elsősorban a figyelem fogalmi készültsége, vagyis a rendelkezésre álló fogalmak minősége határozza meg. Ezeket a gondolkodás intuitív, befogadó mozdulata adja. A fogalmak minőségétől függ, hogy mennyire „értjük” az észleleti adottat, vagy mennyire tagoljuk ideiglenesen és letompítva, inadekvát fogalmak által.

A nyelv, mint észleleti tárgy, az értés különböző szintjeit kínálja, kezdve az informatívval a művészin keresztül egészen a meditatív szöveg szintjéig. Az észlelés hasonló sokszínűséget kínál ugyanabban az adottban: kezdve a természettudományos számítással, a természeti minőségek érzésén keresztül (például gyógynövények megtalálásában, a természettudományos kort megelőző technikai teljesítményekben, stb.) egészen a természet és az ember egységének megértéséig – ami magas meditációs szint.

Emelkedés

Mivel az Én-lények soha sincsenek készen, és mivel az ember öntudattal bíró lelki szerkezetében nagykorú lett – rá tud látni saját tudatára –, ezért innentől fogva az ő feladata, hogy dolgozzék saját fejlődésén: ez a feladat szinte teljesen ismeretlen maradt az emberiség számára. A soron következő cél az lenne, hogy organizmusunktól függetlenül megtapasztaljuk saját szellemi lényünket, Énünket. Azután további szintek következnenek. A kereszténység hagyománya egyértelműen és messzemenően figyelembe vette ezeket a jövőbeli lépéseket. Az első lépés az ószövetségi „igazak” vagy „Isten gyermekei” szintjétől a fiúság vagy „Krisztus testvérei” szintjére vezet. Ezt a *János evangélium* prológusának 13. és 14. verse írja le (ld. *A Szent Lélek változása* c. fejezetet). A testté válás odavezet, hogy az ember meglátja a Logosz-lény dicsőségét „színről színre” (*1. Kor.* 13,12), a rejtetlenségben, az *aletheia*-ban, túllépve az ószövetségi látás – a „befedett arc” – szintjén.

Az *Újszövetség* következő helyei mutatják, hogy milyen messzire mentek az őskeresztények elképzelései:

„Szeretteim, most Isten gyermekei vagyunk, és még nem lett nyilvánvalóvá, hogy mi vé leszünk. De tudjuk, hogy ha nyilvánvalóvá lesz, hasonlókká leszünk Ő hozzá; mert meg fogjuk őt látni, amint van.” (*1. János* 3.2).

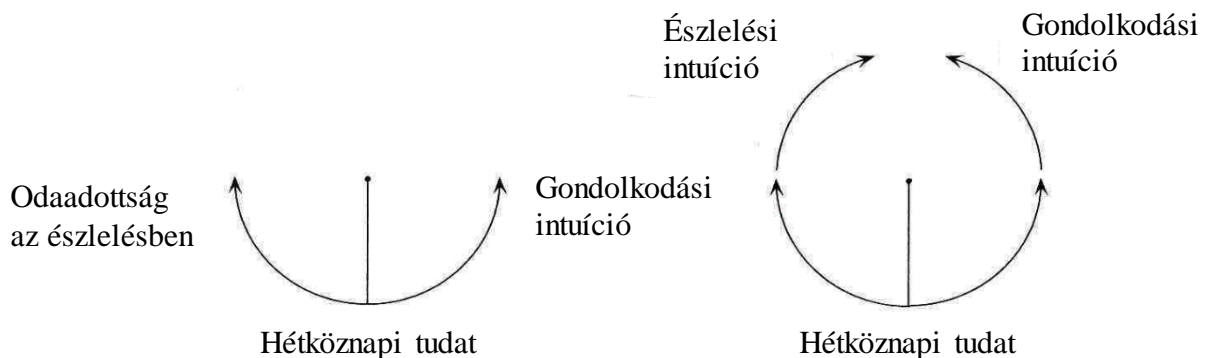
„Az Úr pedig a Lélek; és ahol az Úrnak Lelke, ott a szabadság. Mi pedig az Úrnak dicsőségét mindnyájan fedetlen arccal szemlélvén, ugyanazon ábrázatra elváltozunk, dicsőségről dicsőségre, úgy mint az Úrnak Lelkétől.” (2. Kor. 3,17-18). „Mert az Isten, aki szólt: setéségből világosság ragyogjon, ő gyújtott világosságot a mi szívünkben az Isten dicsősége ismeretének a Jézus Krisztus arcán való világoltatása végett.” (2. Kor, 4,6).

„Mert akiket eleve ismert, eleve el is rendelte, hogy azok az ő Fia ábrázatához hasonlatosak legyenek, hogy ő legyen elsősülött sok atyafi között.” (Róm. 8,29).

„Mert a mi országunk mennyekben van, honnét a megtartó Úr Jézus Krisztust is várjuk; Ki elváltoztatja a mi nyomorúságos testünket, hogy hasonló legyen az Ő dicsőséges testéhez, amaz Ő hatalmas munkája szerint, mely által maga alá is vethet mindeneket.” (Filippi 3,20-21).

Ezek a szövegek megelőlegezik az adekváció ideáját, az észlelés mélyebb szerkezetének ideáját is: többé-kevésbé *azzá* válunk, amit észlelünk. Mennél messzebbre jutunk az észlelés minőségében, annál teljesebb a hasonulás.

Ez a lépés az önnevelésben azt jelenti a modern ember számára, hogy mindkét irányban gondolja a szót: az észleleti világban és a jelentések világában is. Az észlelésben a Logosz *megjelenik* – a teremtett világ formájában. A befogadó figyelmet ebben az irányban fokozni kell, önállóvá tenni, eloldani a kísérő, közönséges fogalmaktól, amelyek megbénítják – úgy, hogy megjelenhessenek az érző, akaró, élő ideák. Új ideák felé úgy haladunk, hogy iskolázzuk figyelmünket az öskinyilatkoztatás, a gondolkodás forrásai felé, hogy képes legyen egyre magasabb szintekre jutni: az intencionális figyelemből a befogadó, intuitív figyelem felé. A cél mindkét úton az *értés*, és ezzel a közönséges én közeledése az igazi Én felé; az értés aktusában eggyé válnak. Az egyik oldalon a nyelvtől független, de nem absztrakt, hanem a nyelveken túlmenő gondolkodás, a szavak nélküli Szó; a másik oldalon az észleleti világ érző-akaró és nem csupán fogalmi, nominális tagolása. A magasabb értés aktusában a figyelem – a közönséges énből a fenti két irányban kifelé mutató – ingalengései összekapcsolódnak, ezáltal a hétköznapi én érintése nélkül. A magasabb gondolkodás egyesül a magasabb észleléssel.

A lehetőség az, hogy megpillantsuk az ősjelenséget, amelyet nem kell a gondolkodással értelmezni, mert tartalmazza „értelmezését” (mint a művészet jelenségei); a lehetőség az, hogy a Logosz forrása

segítségével ismerjük meg a világot, tehát érzékszervek használata nélkül nyerjük megismerésüket az „észleleti” világról – ezúttal, mint szövegről. Ezek az utak végül az új valóság, az új Ég, az új Föld teremtéséhez vezetnek. A világ ezzel belép a teremtés nyolcadik napjába; teremtője az ember, kezdése és kezdésében pedig a Logosz szikra által. Ugyanez az út vezet az Én önmagát kijelentő megvalósításához, az ember örök nevéhez – teremtése által válik örök névvé.

Áteresztőképesség

Ami a hierarchikus lények esetében egymás közvetlen áthatása, abból az embernél a lelkek ingalengése lesz a beszélgetésben, ami két ütemben játszódik le: te beszélsz, én hallgatok (ez számomra belélegzés), és fordítva. Az embernél a testi lélegzés is hasonlóan két-ütemű. Az angyaloknál csak *egy* lélegzet van: ők maguk Isten lélegzete – kilélegzése –, és ez a lélegzés átáramlik rajtuk, miközben individualitásuk, amely maga is Isten lélegzete, modulálja az áramot. Ez azért lehet így, mert az angyaloknak, szemben az emberrel, nincs zárt testük, az Én-erők nyitottságából állnak, mint az ember magasabb része is, aki azonban a Földön összekapcsolódik a zárt testrendszerrel. Így nem áramolhat keresztül Isten lélegzete. Az ember a szellemi világban, a halál és az új születés között, bizonyos értelemben olyan, mint az angyalok. Ott másmilyen lélegzés működik, noha a testtől való eloldódás és a következő megtestesülés előkészítése módosítja a fent leírt egy-ütemű lélegzést: „Itt a Földön a fizikai beszéd vonatkozásában elsősorban az az érzésünk, hogy a kilélegzésben hozzuk létre a szavakat. A halál és az új születés között úgy érzékeljük, hogy a világegyetemben szétterjedő és a világegyetem lényegét alkotó szavakat belélegzéssel fogadjuk magunkba, akik kinyilatkoztatják magukat bennünk. A Földön kilélegezve beszélünk, a szellemi világban belélegezve. És azáltal, hogy egyesülünk azzal, amit a Logosz, a Világszó mond nekünk, lényünkben felviláglanak a világ-gondolatok. Itt, idegrendszerünk révén erőfeszítéseket teszünk a földi gondolatok létrehozására, ott magunkba szívjuk a Logosz beszédéből a világ-gondolatokat. A Logosz beszéde az után jelenik meg, miután lényünk kiterjedt a világmindenségben.”⁹⁰

Ének

Az angyalok dicsőítő éneke azonos lényükkel; földi módon nem tudnak zenélni; nincs mivel. Az éneklés nem ingalengés, az emberi ének is egyirányú mozgás; kilélegzés, rövid, lehetőleg észrevehetetlen belélegzési szakaszokkal. Az angyalok dicsőítő éneke abban áll, hogy átengedik magukon Isten leheletét, továbbadják, de valami egyénit hozzá is tesznek: ez teszi énekké. Ha megreked náluk a lehelet árama, ha nem adják tovább *teljes egészében*, akkor bukott angyalokká válnak, akik „elvesztették kezdetüket” (*Jud.* 1,6). Az ének nem beszélgetés. Ha a beszédpartnerek énekelni kezdenek, mindnyájan *egy* dallamot énekelnek: kérdés és válasz eggyé válik. A szem, amivel Isten téged lát, ugyanaz a szem, mint amivel te látod őt – ez a hallhatóra vonatkozóan is igaz. Az isteni lét egy-ütemű jellegét Dante az angyali lények látásának leírásán keresztül ábrázolja (*Paradicsom* 29, 76-81):

Questa sustanze, poi che fur gioconde
della faccia di Dio, non volser viso
da essa, da cui nulla si nasconde;
pero non hanno vedere interciso
da novo obietto, e pero non bisogna
rememorar per concetto diviso.

E lények, kiknek boldoggá figyelmét
az Isten mindentlátó arca tette,
soha azt onnan másra nem emelték.
Igy látásuk egységét sohse szegte
semmilyen új tárgy, s nem oszolva, nincsen
szüksége kapcsoló emlékezetre.

(Babits Mihály fordítása)

Isten lehelete a Logosz: nincs szüksége levegőre, hogy létrehozza a Szót. Amikor Isten Ádámba leheli az *odem*-et*, a Logosz-csírát oltja belé, fölülről. Az ember másodszor is ajándékba kapja a Logoszt, a testté válással. Ezzel elindulhat az ember a „dallá válás” útján, Isten lehelete, a Logosz folytatásaként, hogy individualizált formában adja tovább a Szellem szelét. „Ha valaki szól, mintegy Isten ígéit szólja: ha valaki szolgál, mintegy azzal az erővel szolgáljon, amelyet Isten ad” (1. Péter 4,11). Így érthető Pál szava is: „Élek pedig többé nem én, hanem él bennem a Krisztus” (Gal. 2,20).

Az új istenség

Az emberi nagykorúság korában a fölfelé mutató fejlődés hallatlan lehetőségei nyílnak meg, amelyeket a lezuhanás nem kisebb mértékű veszélye kísér. Zuhanás, abba a szakadékba, amelyet minden egyes ember magában hordoz, amely elválasztja hétköznapi tudatát a legközelebbi magasabb tudatszinttől, és amelyben a tudatalatti démonai laknak (akik ma sokkal tudományosabb és ezért ártatlanabb nevet viselnek). Ennek a veszélynek az elhárítására már jóval korábban megtörtént a teremtés utolsó tette, a testté válás; mert a szabadság, a teremtővé válás útján elkerülhetetlen, hogy az ember ki legyen téve a veszélynek. A testté válással azonban radikálisan megváltozott az isteni és az emberi világ viszonya. Az istenség visszahúzódik, nem avatkozik be közvetlenül a földi-emberi történésbe (ahogy ezt még a homéroszi eposzok ábrázolják) és nem is keresi fel magától az embert (ahogy ez még megtörténik az *Ótestamentumban*), vagy legfeljebb kivételesen. Az új istenség vár. Arra vár, hogy az ember megtegye az első lépést. És még akkor is csak segítségével, tanáccsal, vezetéssel szolgálhat. Hiszen az emberben benne van a Logosz csírája.

Ezt az új, „modern” istenséget – Mihályt, a kor szellemét – magasrendű szellemi intuícióban tapasztalja meg, aki képes rá. Érdeemes szemügyre venni magát a nevet, különösen a mai, nominalisztikus korban, amikor az ember nevének nincs különösebb jelentősége; attól, hogy valakit Kovácsnak vagy Molnárnak hívnak, még nem kell, hogy bármi köze legyen a vashoz vagy a liszthez

* „... és leheltet vala az ő orrába életnek leheltét. Így lőn az ember élő lélekké.” (Mózes I. 2,7).

– mint korábban. A nevek legfeljebb visszahatnak hordozójukra, akik néha alkalmazkodnak a nevükhöz; ez nem kerülte el Laurence Sterne* éles tekintetét, aki foglalkozik ezzel a témával a *Tristram Shandy* c. csodálatos regényében.

Szó-lények

Miután az ember a halálban leteszi természeti lényét, olyan létformába vált, amely közel áll a hierarchikus lények létformájához. Többé nincs benne semmi, ami lényétől függetlenül tartósan létezne, mint a Földön; hanem *csak* lény, ami azt jelenti: egy szó, egy név, valaki, aki azonos azzal, amit „tesz”, a „feladatával”, az „átváltózáival” – csupa alkalmatlan, földi kifejezés, amelyek valódi értelmét meditációval lehet megtalálni. Rudolf Steiner ezt így írja le: „Itt a Földön a beszédszerveinkkel beszélünk, segítségükkel mondjuk ki, amit megismertünk. A beszéd háttérében a fizikai test áll, benne jelenik meg átmenetileg, tűnékenyen a magasabb értelemről fakadó közönséges szó. És azáltal, hogy beszédszerveinkkel kimondjuk, amit mondani akarunk, kitöröljük azt, ami a pusztán érzékszervi megjelenés mögött él. És most képzeljük el, hogy az, amit az ember kimond, ami tűnékeny szóvá alakul, egyszersem önmaga kimondása is lenne, lényének lényege és megnyilatkozása egyben – akkor magunk előtt látnánk azt, ahogy az emberek a halál és az új születés között, félúton, találkoznak egymással, saját lényüket megkülönböztetve és kinyilatkoztatva. Szó találkozik szóval, artikulált szó találkozik artikulált szóval, belsőleg átélt szó találkozik belsőleg átélt szóval. De hiszen az ember valóban szó, az emberek összecsengése, artikulált szóra képes lények összecsengése. Ott úgy élnek az emberek, hogy nincs átlátszatlanság: valóban közösségben élnek egymással, és az egyik szó, aki az egyik ember, feloldódik a másik szóban, aki a másik ember. Ott születnek azok a sorsszerű kapcsolatok, amelyek azután kihatnak a következő földi életre, és amelyek abban nyilatkoznak meg, hogy az emberek, amikor a Földön találkoznak, egyfajta szimpátiát vagy antipátiát éreznek egymással szemben. Mert ez az érzés annak a halvány utóképe, amit az emberek a szellemi világban a halál és az új születés közötti út közepén átéltek. Így beszéltünk egymással, akik magunk voltunk a beszéd, ahogy most itt a Földön, csak az érzés árnyképében találunk ismét egymásra”.⁹¹

Ahogy az embereknek a halál után a szellemi világban, úgy az angyaloknak sincs a lényükön kívül semmijük, semmi, amit meg lehetne nevezni. *Teljesen* azonosak lényükkel, szavukkal, nevükkel, amely nem jelent semmi mást, mint a létüket, ami azonos a feladatukkal, küldetésükkel, „szavaikkal”, ha embereknek jelennek meg valamilyen alakban. Így Gábrriel *azonos* Máriához intézett „szavaival”, amikor jelenti neki a „hírt”, szavak, amelyek a szűz intuíciójában emberi szavakká válnak: Gábrriel az intuíció, egész lényében a hír.

Az angyalok, arkangyalok neveit komolyan kell vennünk – bárcsak értenénk őket. Mert ezek a szavak elvesztették számunkra eredeti jelentésüket, ősjelentésüket: csak a meditáció hatolhat be néha belső terükbe, szentélyükbe, és juthat valami értésfélére. Gábrriel: Isten hőse; Rafael: Isten gyógyít; Uriel: Isten világossága; Samael: Isten hall; Oriphiel; Világosság Isten szájából; Azael: Isten ereje – ki merészkedik a szó hangzása mögé, amely sugárzó felületével elutasítja a járatlant? És a kor szelleme – Mihály – neve egy kérdés: Ki olyan, mint Isten? Mihály az egyetlen istenség, akinek a neve egy

* Laurence Sterne (1713 - 1768) angol író és lelkész, *The Life and Opinions of Tristram Shandy*.

kérdés, ha eltekintünk egy bizonytalan eredetű himnuszról a *Rigvédában**. És úgy tűnik, éppen ez a név áll ma a legközelebb az emberhez, éppen, mert kérdés, és jelentésében is.

Kérdés

Egy kérdés, ellentétben egy kijelentéssel, áteresztőképességet, keresést, úton levést jelent. Mihály nevében mindezt Isten vonatkozásában: örök keresés, amely a legmagasabb célra irányul. Egy emberi kérdés elől ki lehet térni; de nem lehet kitérni egy kérdés elől, aki *valaki*, hatalmas valaki. Aki találkozik *ezzel* a kérdéssel, azt egy arkangyal vagy arche erejével kényszeríti: „Nézz magadba!” „Ismerd meg magad!” Ezért ez a lényegi név, ez a név-lény maga a fegyver, amellyel „hordozója” – megint egy alkalmatlan emberi kifejezés – a vele szembeszálló két hatalommal, lényegi ellenségeivel küzd. Csak az emberi képeken hord fegyvert, lándzsát vagy kardot – bármily imaginatívek is ezek a képek. De éppen ezek a képek maguk mutatják, mennyire nem földi módon használja *ezeket* a fegyvereket: tekintete sohasem irányul az ellenfélre vagy a fegyverre, mégis mindig biztosan talál. Mert kereső-kutató tekintete, amely mint egy sűrítményben, magába foglalja egész lényét, ez a tekintet *maga* a fegyver, ő maga a fegyver, a kérdés, amely elől nem lehet kitérni. Ezért zuhan alá a Mennyből ettől a kérdéstől átfúrva a gögös szellem, aki Istennek tartotta magát: gögjiét, elsötétülését* átvilágítja a kérdés. A hazugság szelleme ellen *másképp* diadalmaskodik Mihály kérdése: a kérdés a *Szóra*, a Logoszra irányul, arra a szóra, amivel a hazugság visszaél. Mert a Logosz az, aki olyan, mint Isten – „és Isten vala az Íge“ (*János evangélium* 1,1) –, ezért a Logosz olyan, mint Isten. *Ez* a válasz a Mihály-kérdésre, mély kapcsolata a Logosszal, és ettől a választól a sötét ellenség lesüllyed az égből, amelybe a szóval való visszaélés juttatta. Ez Mihály győzelme,

„azon, ami a hallgatást zavarja,
a csendet megtörő kaján gonosz felett;
láthatóvá téve számára ezért lett
a Szó, hogy nyomtalanul amazt feloldja.”⁹²

A kor szelleme, kérdés formájú nevében rámutat az aktuálisan esedékes emberi lépésre. A kérdezés soha sem volt annyira aktuális, és lehetséges sem, mint ma. Mert az „egy-ügyűség” korát, amelyben kérdés nélkül adódik az ösbölcsesség, felváltotta a „két-kedés” kora, amelyből csak kérdezővel találhatjuk meg a kiutat. Ezért olvashatjuk: „És azok, akiknek hívó szava a Szent Grál felé fordult, a tompa lélekben felderengő szabadság hangjaként akarták megszólaltatni a hívást. Nem akarták megfosztani az embert szabadságától, nem akartak semmit se ráerőltetni, azt akarták, hogy az ember kérdezzen. Lelkének mélységeiből kérdezzen a Grál csodái után.”⁹³ És később: „De különösen mélyen lelkükre kötötték [a Grál tanítványainak], hogy kérdezzenek. Hogy beköszöntött az emberiség fejlődésének az a kora, amelyben az ember, ha nem kérdez, vagyis nem bontakoztatja ki a benne lévő, ha nem saját indíttatásból keresi az igazság impulzusát, ha passzív marad, akkor nem juthat el saját Énje átélésére.”⁹⁴

„Isten halott”⁺ – e mögött a kijelentés mögött az a tapasztalás áll, hogy az istenség mostantól hallgat: az ember hozzátétele – kérdése – nélkül nem szól többé. Az embernek kell „keresnie,

* A Rigvéda egyike a hinduizmus négy, alapvető fontosságú szent szövegének, a Védáknak.

* A gög és elsötétülés (Dünkel és Verdunkelung) szavak a németben közös töből erednek.

+ Friedrich Nietzsche, *Vidám tudomány* c. művében.

kérnie, zörgetnie”⁹⁵, akkor tud neki segítséget nyújtani Mihály, a kor szelleme, aki rá vár, arra, hogy lépjen, hogy kezdjen.

A szótlán ősnyelv

A kozmikus intelligencia kezelője, gondnoka – ahogy Steiner a Mihály-levelekben nevezi – az a „hatalom, amelyből a dolgok gondolatai erednek”.⁹⁶ A természet dolgairól van szó, nem az ember alkotta dolgokról. A mai emberi tudat nem tudja megragadni a természeti jelenségek ideáit, mert olyanok, hogy egyetlen szó-nyelv sem tudja őket *teljesen* kifejezni. A természeti dolgok „gondolatait”, igazi neveit a hangtalan ősnyelven „mondták” ki, a teremtés nyelvén. Minden emberi nyelven kimondott név csak egy részét fejezi ki az összónak. A kozmikus intelligencia ezért a nyelvek fölött tartózkodik, belőle részesülnek – tagolnak ki egy részt – az egyes nyelvek.

Ez megmagyarázza, miért áll a kor szelleme a nyelvek és a népek fölött. Ezt olvassuk: „És ez úgy van Mihálynál, hogy szigorúan elutasít mindent, ami pl. az elválasztó elem az emberi nyelvek között. Amíg az ember csak szavakba önti megismeréseit, nem viszi fel a gondolatok szintjére, addig nem jut Mihály közelébe... Ebben az irányban valóban a legélénkebb szellemi harc tombol, mert az emberiség nagy része abban a hiedelemben él, hogy a gondolatok nem léteznek, hanem az emberek szavakban gondolkodnak. De a szavakban való gondolkodás nem vezet el Mihályhoz. Mihályhoz csak akkor jutunk el, ha eljutunk a szavakon túl, az igazi, belső szellemi tapasztaláshoz, ha nem ragadunk meg a szavaknál, hanem igazi, belső szellemi tapasztalásra jutunk. Valóban, ez a modern beavatás titka: túljutni a szavakon a szellemiség átéléséhez. Ez egyáltalán nem szól a nyelvek szépségének átérése ellen. Sőt, éppen akkor, ha valaki már nem a nyelvben gondolkodik, akkor kezdi átérzeni a nyelvet, és azt, ahogy beáramlik az emberbe és kiáramlik belőle.”⁹⁷

A kor szelleme, szótlán várakozásával fölfelé irányítja az ember törekvését, túl a nyelven, a teremtő, a „szavak nélküli Szó”⁹⁸ irányában. Ez, egy adott szó szavainak szintjéről nézve, pontosan az ellenkező irányban van, mint a nyelvtől eloldódott *absztrakt* gondolkodás.

A Menny megtisztítása

Mihály ebből a szavak nélküli – mégis, annál inkább szó-jellegű – szférából taszította a „Földre”, a közönséges tudat területére az ellenségeket. Megütközhetnénk ezen a tettén: az ember vegye fel a harcot a maga gyengeségében olyan hatalmakkal szemben, akiknek a legyőzése mégiscsak egy arkangyal feladata lenne? De ha jobban meggondoljuk, rájöhethetünk, hogy itt a Földön, az ellenség csak az embertől eltulajdonított erők révén tudja kifejteni hatalmát. Ezek az ember legmagasabb rendű, teremtő erői, de azok, amelyeket nem használ, nem gondoz, nem gyakorol, sőt amelyekről esetleg még csak sejtése sincs. Ha az ember tudatára ébred ennek a ténynek, akkor elindul a tudati iskolázás útján, szabadon. És amikor a fölfelé emelkedés *első lépésében* az imagináció, az első menny szintjére ér, azt találja, hogy Mihály már megtisztította azt az ellenségektől. Ebben a mennyben az ember átveheti a kor szellemének útmutatásait, egyesítheti a gyakorlásban megerősödött erőit Mihály impulzusaiival, és így megerősödve ártalmatlanná teheti az ellenerőket a „Földön”, azáltal, hogy kivonja belőlük saját erejét. Ez az értelme a sötétség szellemi letaszításának, *a fölfelé törekvő ember* érdekében.

Az ember fogalomról fogalomra, gondolatról gondolatra, szóról szóra haladhat tudati életében, Ez azt jelenti, hogy szabad, még alakot nem öltött formában áll rendelkezésére az, ami már alakot öltött az egyes fogalmakban, gondolatokban, szavakban. Ha ez utóbbiakat úgy képzeljük el, mint edényeket, vázákat, üvegeket, korsókat, akkor az ember az, akiben megvan a képesség, hogy szabadon áramló intelligenciáját ezekben a formákba töltse, majd ismét kiöntse belőlük.

De csakugyan az ember *saját* intelligenciája ez? Hiszen éber tudata nem követi azt a pontot, ahol eldől, hogy milyen formát ölt a még alakot nem öltött folyékony-ság. Ellenkezőleg, a tudat csak akkor ébred fel, amikor az intelligencia már meghatározódott: ideává, szavakkal megfogalmazott gondolatokká vált; az ezt megelőző pillanat tudatfölötti marad. Ez az átmenet ugyanaz a folyamat, amelyben a tiszta gondolkodás megérinti, megragadja a testi apparátust vagy tükröt, amelyben lejátszódik a finom mágia, amikor újat gondolunk. Az élő gondolkodási erő ilyenkor homeopátiás módon megsemmisíti az agyban megtalálható struktúrákat és visszaszorítja benne a *biológiai* életet⁹⁹. Ez az a pont, amelyben hordozóhoz és anyaghoz jut a hordozó nélküli, semmilyen „anyagba” nem írt forma, a tiszta konstelláció – talán „tiszta információnak” kellene nevezni. Minden pecsétnyomó alakja egyszer *tiszta, szellemi, képi létből* változik át rézzé, arannyá vagy valamilyen más anyaggá.

A tiszta, szavak nélküli idea-forma és a folyékony-élő intelligencia azt megelőző meghatározódása általában tudat fölötti marad; még Mihály kezében van. Ő kezeli a kozmikus intelligenciát és ő adja tovább az embernek.

Korábbi időkben maga a kor szelleme formálta meg az ideákat és inspirálta az emberiség kiválasztottait, akik közvetítették az embereknek. A nagykorúság korában az embernek magának kell alakítani az ideákat, és elvben mindenki kiválasztott arra, hogy saját munkája, saját fölfelé haladó lépése révén befogadja az inspirációt. Mert nincs többé egészen le, a földi tudatig érő közvetítés.

A kozmikus intelligencia őrizetlen útja

Az a pillanat, amelyben az élő intelligencia alakot ölt, amelyben a kor szellemének gondozásából átmegy az ember felelősségébe, *őrizetlen*. Az ember feladata lenne – és ma meglenne rá a lehetősége –, hogy tudatával kövesse, kísérje az átmenetet; csak hogy ez ritkán történik meg. Ez az őrizetlen pillanat az, amelyben az ellenséges erők az intelligenciát eltulajdoníthatják, eltorzíthatják, *tudatalatti* inspiráció révén az emberrel ellenséges, az emberiség kárára való ideákká alakíthatják át – és ez gyakran meg is történik. Az ember feladata ma az lenne, ma *az*, hogy *gondolati világosságként* vegye át az intelligenciát, még mielőtt *gondolattá* válik: hogy úgy vegye át Mihály kezéből, hogy tudatával követi. Így értendő Mihály hallgatása, várakozása, az, hogy helyet készít az ember szellemi törekvésének. Hatalmas szellemi mozdulata az erőszakmentes szabadon hagyás: a csendesen várakozó felszólítás a cselekvésre, a saját kezdésre.

Új Ég, új Föld

Ha az idea az élő, kozmikus intelligencia torzítatlan folytatásaként jelenik meg az ember tudatában, aki elébe siet és biztosítja útját egészen a meghatározódás pontjáig, akkor rezonanciába lép vele az idea fölfelé mutató gyökere is, érző és akaratí része. Ez a szív gondolkodásához vezeti a kereső embert. Ha felhagy azzal, hogy a természeti jelenségeket dolgoknak tekintse, amelyek önmagukon kívül semmit se jelentenek, ha elkezd *jeleknek* tekinteni őket, amelyeket olvasni kell, akkor elkezdődik az észlelés szokásos érzetének feloldása, átalakulása is; megismerő, olvasó érzéssé és akarássá. Ezzel új korszak kezdődik a Föld és az ember történetében.

Jegyzetek

- ¹ János 1,14; 1. Tim. 3, 16; Kol. 1, 22; 1. János 1,1.
- ² A görög *sarx* szó sok más helyen a fentiekől eltérő jelentést hordoz, pl. azt, hogy „földi ember”.
- ³ Ebben az értelemben áll a „test és vér” Máté 16,17-ben és Gal. 1,6-ban.
- ⁴ Ld. pl. A *Theosophie. Einführung in übersinnliche Welterkenntnis und Menschenbestimmung* c. könyv „A lélek a lélekbirodalomban a halál után“ c. fejezetét (1904). GA 9.
- ⁵ 1. Kor. 3,9-16; Eféz. 2,20-22; 1. Péter 2,4-8.
- ⁶ Vö. Rudolf Steiner 1914. március 7-i pforzheimi előadásával a *Vorstufen zum Mysterium von Golgatha*-ban. GA 152.
- ⁷ Vö. Rudolf Steiner 1912. augusztus 28-i müncheni előadásával a *Von der Initiation. Von Ewigkeit und Augenblick. Von Geisteslicht und Lebensdunkel* c. könyvben. GA 138. Valamint a *Der Hüter der Schwelle* 8. képével a *Vier Mysteriendramen (1910-13)*-ban. GA 14.
- ⁸ Máté 12,31-32; Márk 3,29; Lukács 12,10.
- ⁹ János 14,16-17: „És én kérem az Atyát, és más vígasztalót ad néktek, hogy veletek maradjon mindörökké. Az igazságnak ama Lelkét: akit a világ be nem fogadhat, mert nem látja őt és nem ismeri őt; de ti ismeritek őt, mert nálatok lakik, és bennetek marad.” János 14,26: „Ama vígasztaló pedig, a Szent Lélek, akit az én nevemben küld az Atya, az mindenre megtanít majd titeket, és eszetekbe juttatja mindazokat, amiket mondottam néktek.” Ld. még 15,26; 16,7,13.
- ¹⁰ Máté 1,18 és 20; Lukács 1,35.
- ¹¹ Máté 3,16; Márk 1,8,10 és 12; Lukács 3,22; János 1,32-33.
- ¹² Móz. I.41,38; Móz. II.31,3 és 35,31; Móz. IV.11,26 és 29; Móz.V.34,9: „Józsué, a Nún fia pedig beteljesedék bölcseségnek lelkével; mert Mózes tette vala ő reá kezeit.” Sám. I.10,6; 11,6 és 16,13; Ézs. 61,1.
- ¹³ Ld. még Jer. 31,1 és 31; Ézs. 44,3; 54,13; 59,21.
- ¹⁴ Maga a görög szöveg sem következetes a „fiai” és „gyermekai” kifejezés használatában. Luther viszont szinte kivétel nélkül „gyermekai”-re vagy „gyermekség”-re fordítja azokat a helyeket, ahol a görögben „fiai” vagy „fiúság” áll. A görögben egyébként nincs is szó a gyermekesre, de van a „fiúságra” (hüiotesia). A fiúságra vonatkozóan ld. még Máté 5,9 és 45 valamint 13,38; Lukács 6,35 (Károlinál mindenütt „fiai” áll). A feltámadásra vonatkozóan ld. 1. Kor. 15,25-27; 2. Kor. 5,2-5. János többször is utal első levelében az átmenetre az Ószövetségből az Újszövetségre.
- ¹⁵ Ld. a „Mártírium” c. fejezetet Georg Kühlewind, *A Logosz felismerése – János evangélista tudománya* c. könyvből.
- ¹⁶ A kézrátételt már az Ap. Csel. 6,6 is említi, anélkül, hogy szavakban hivatkozna a Szent Lélekre. Mégis, úgy tűnik, ugyanarról a folyamatról van szó, csak még szűk körben, a keresztények között. Hasonló, talán ugyanez a folyamat játszódik le az Ótestamentumban (4. Móz. 27,18 és 5. Móz. 34,9),
- ¹⁷ János 14,16 és 26; 15,26; 16,7; Ap. Csel. 9,31.
- ¹⁸ Ld. még „A szellem” c. fejezetet Georg Kühlewind *A Logosz felismerése* c. könyvből. Ld. a 15. megjegyzést.
- ¹⁹ A korábbiak alapján nyilvánvaló, hogy a Szent Lélek itt az új Szent Lelket jelenti.
- ²⁰ A hivatalos egyházi teológia Jézus születését tekinti testté válásnak. Ennek ellentmond többek között az a tény, hogy a 4. század közepéig nem Karácsony, hanem Epifánia (január 6.) volt a nagy keresztény ünnep. Anélkül, hogy részletes érvelésbe kezdenénk, hadd jegyezzük meg, hogy az evangéliumok ábrázolása szerint az Úr tevékenysége a Jordánban való megkeresztelkedéssel kezdődik; Jézus életének ezt megelőző harminc évről nagyon keveset tudósít az Újszövetség.
- ²¹ 1. János levél 2,29; 3,7 és 10.
- ²² János 3,21; 1. János levél 1,6.
- ²³ Máté 3,11; Márk 1,7; Lukács 3,16; János 1,15.
- ²⁴ Máté 3,11; Márk 1,8; Lukács 3,16; János 1,33; Ap. Csel. 1,5 és 2,3.
- ²⁵ Ld. Wilhelm Kelber, *Die Logoslehre. Von Heraklit bis Origenes*. Stuttgart 1976.
Az Újszövetségben: Lukács 12,49; 1. Kor. 3,13; 2. Thessz. 1,8; Zsid. 1,7; Jak. 3,6;
1. Péter 1,7; 2. Péter 3,7; Jel. 1,14; 2,18 és 19,12
- ²⁶ Ld. „A mennyei lajtorja” c. fejezetet Georg Kühlewind *A Szó világossága* c. könyvében, 1984.
- ²⁷ Jel. 4,11; 11,19 és 19,11.
- ²⁸ Lukács 22,10 és 34; János 13,38 és 18,4; Máté 26,34; Márk 14,30.
- ²⁹ Máté 9,4 és 12,25; Lukács 6,8 és 9,47; János 1,43,48 és 49; 2,25; 6,64 és 16,30.
- ³⁰ Ld. még Rudolf Steiner *Die Schwelle der geistigen Welt. Aphoristische Ausführungen* c. könyvének „Von dem Ich-Gefühl und von der Liebefähigkeit der menschlichen Seele und deren Verhältnis zur elementarischen Welt” c. fejezetét. GA 17 (1913).
- ³¹ Ld. a 15. megjegyzést.

- ³² Előadás 1923. április 15-én Dornachban. Megjelent: *Was wollte das Goetheanum und was soll die Anthroposophie?* GA 84.
- ³³ Előadás 1923. április 21-én Dornachban, megjelent ugyanott.
- ³⁴ Vö. a „Húsvét“ c. fejezettel, G. Kühlewind, *A hetedik nap vége (Die Wahrheit tun, 1982)* c. könyvében.
- ³⁵ R. Steiner, előadás 1916. január 16-án, Dornachban. Megjelent: *Die geistige Vereinigung der Menschheit durch den Christus-Impuls.* GA 165.
- ³⁶ Vö. R. Steiner, előadások 1914. március 5-én Stuttgartban, március 7-én Pforzheimben és június 1-jén Baselben. Megjelent: *Vorstufen zum Mysterium von Golgatha.* GA 152.
- ³⁷ Ld. „Az élet“ c. fejezetet G. Kühlewind *A Logosz felismerése c. könyvében.* Ld. a 15. megjegyzést.
- ³⁸ R. Steiner, előadás 1914. március 7-én. Ld. a 36. megjegyzést.
- ³⁹ R. Steiner, előadás 1915. augusztus 30-án, Dornachban. Megjelent: *Zufall, Notwendigkeit und Vorsehung. Imaginative Erkenntnis nach dem Tode.* GA 163.
- ⁴⁰ A görög szövegben itt is „Isten fiai“ áll. Luther „Isten gyermekeire“ fordítja – nem érti meg a lényeges különbséget. (Károlinál – helyesen – Isten fiai áll.).
- ⁴¹ 2. Móz. 13,21; 16,10 és 19,16; 4. Móz. 10,34 és 14,14; 5. Móz. 1,33; Zsolt. 105,39.
- ⁴² Máté 17,5; Márk 9,7; Lukács 9,34.
- ⁴³ Máté 24,30 és 16,64; Márk 13,26 és 14,62; Lukács 21,27.
- ⁴⁴ Vö. R. Steiner, előadás 1918. szeptember 1-én, Dornachban. Megjelent: *Die Wissenschaft vom Werden des Menschen.* GA 183. Előadás 1921. július 17-én Dornachban. Megjelent: *Menschenwerden, Weltenseele und Weltengeist. Der Mensch in seinem Zusammenhang mit dem Kosmos.* Band V. GA 205. Előadás 1921. november 27-én Oslóban (Kristianiában). Megjelent: *Nordische und mitteleuropäische Geimpulse. Das Fest der Erscheinung Christi. Der Mensch in seinem Zusammenhang mit dem Kosmos.* Band IX. GA 209.
- ⁴⁵ Márk 16,14; Lukács 24,27 és 45; János 20,9.
- ⁴⁶ János 15,11; 16,20,22,24 és 17,13.
- ⁴⁷ Ld. „Az örömről“ c. fejezetet Georg Kühlewind, *Karácsony* c. könyvében (1989).
- ⁴⁸ R. Steiner, előadás 1917. április 10-én Berlinben. Megjelent: *Bausteine zu einer Erkenntnis des Mysteriums von Golgatha.* GA 175.
- ⁴⁹ Vö. Georg Kühlewind, *Az érzékek kitanítása* c. könyvének első fejezetével.
- ⁵⁰ Vö. R. Steiner 1924. január 13-iki előadásával Dornachban. Megjelent: *Mysterienstätten des Mittelalters. Rosenkruzertum und modernes Einweihungsprinzip.* GA 233a.
- ⁵¹ Máté 12,38-39; Márk 8,11-12; Lukács 11,29; János 2,18.
- ⁵² Gal. 6,15: „Mert Krisztus Jézusban sem a körülméltékedés, sem a körülméltéklenség nem használ semmit, hanem az új teremtés.“
- ⁵³ Luther (és Károl) fordításában itt „értelmekek szeméit“ áll; de a görög szövegben kardias hümon – „szívetekét“.
- ⁵⁴ Vö. R. Steiner, IV,6. fejezettel «Die physischen und die geistigen Abhängigkeiten der Menschenwesenheit» a *Von Seelenrätseln* c. könyvből (1917). GA 21.
- ⁵⁵ Az emberi konstitúció eltorzulása a bűnbeeséssel kezdődött. Ez nem egyszeri történet, hanem tendencia, amely mindaddig érvényesül, amíg az ember kezébe nem veszi a fejlődés irányának megváltoztatását, meg nem változtatja „értelmét“, meg nem valósítja a metanoia-t. Ezt részben éppen a bűnbeesés teszi lehetővé, ami önállóvá teszi az embert, másrészt pedig a Logosz testté válása, ami képessé teszi a kezdésre. (A metanoia szót általában bűnbánatra fordítják, pontosabban azonban az értelem – nous – megváltoztatását jelenti.)
- ⁵⁶ Hasonlót találunk Márk 7,20-22-ben.
- ⁵⁷ Vö. a „Koncentráció és kontempláció“ c. fejezettel Georg Kühlewind, *A tudati szintjei* c. könyvében.
- ⁵⁸ Vö. Rudolf Steiner az «Ausblicke» c. fejezet a *Vom Menschenrätsel* (1916). GA 20. c. könyvből. - A «Skizzenhaft dargestellter Ausblick auf eine Anthroposophie» c. fejezet a *Die Rätsel der Philosophie in ihrer Geschichte als Umriß dargestellt* (1914). GA 18. c. könyvből. - *Philosophie und Anthroposophie. Gesammelte Aufsätze 1904 -1918.* GA 35.- A «Das Auftreten der Erkenntnisgrenzen» és a «Von der Abstraktheit der Begriffe» c. fejezet a *Von Seelenrätseln* c. könyvből. Ld. az 54. megjegyzést. – Előadások 1922. szeptember 9, 13, 14 és 15-én, Dornachban. Megjelent: *Die Philosophie, Kosmologie und Religion in der Anthroposophie (Französischer Kurs).* GA 215. Ehhez ld. még *Autoreferate*, GA 25-ben. – Előadás 1917. február 17-én, Berlinben. Megjelent: *Geist und Stoff, Leben und Tod.* GA 66. – Előadások 1923 áprilisában, 21. és 22-én Dornachban és 27-én Prágában. Megjelent: *Was wollte das Goetheanum und was soll die Anthroposophie?* Ld. a 32. megjegyzést. – Előadás 1914. január 23-án Berlinben. Megjelent: *Der menschliche und der kosmische Gedanke.* GA 151. – Továbbá «A szellemi alapélmény» c. fejezet Georg Kühlewind, *A tudat szintjei* c. könyvében. Ld. az 57. megjegyzést.
- ^{58a} Rudolf Steiner, „Persönlichkeit und Weltanschauung“ c. fejezet a „*Goethes Weltanschauung*“ c. könyvből. GA 6.
- ⁵⁹ Ld. az 54. megjegyzést.

- ⁶⁰ Vö. Rudolf Steiner, *Von Seelenrätseln*, az „Anthropologie und Anthroposophie“, valamint a „Die physischen und die geistigen Abhängigkeiten der Menschen-Wesenheit“ c. fejezetekkel (1917). GA 21. Ha érezzük, hogy közeledik egy idea, akkor – megfelelő gyakorlattal – követhetjük megjelenését. Először egy akaratit jellegű moccanás, aztán egy érzés a tudat peremén, majd egy élő alak, amelyet igyekszünk szóba önteni. Ha sikerült egyszer megformálni, akkor az idea „letompult“, elvesztette akaratit, érző és élő mivoltát. Ez a folyamat gyakran fájdalmas annak, aki követni tudja. A halott szöveg feltámadására vár, az olvasó vagy hallgató által.
- ⁶¹ Vö. Georg Kühlewind, *A Szó világossága* c. könyvének első fejezetével.
- ⁶² Vö. Georg Kühlewind, *A hetedik nap vége* c. könyvének „A törekvés tisztasága” c. fejezetével. Ld. a 34. megjegyzést. – Ld. ugyanitt „A tudati szokások feloldása” c. fejezetet „A figyelem iskolázása” c. írásból. Megjelent: *Freiheit erüben, Meditation in der Erkenntnispraxis der Anthroposophie*.
- ⁶³ Máté 7,7.
- ⁶⁴ Ld. A Mihályra vonatkozó részeket később.
- ^{64a} Rudolf Steiner, „Im Anbruch des Michael-Zeitalters“ (1924. augusztus 17.). Megjelent: *Anthroposophische Leitsätze. Der Erkenntnisweg der Anthroposophie. Das Michael-Mysterium*. GA 26.
- ⁶⁵ Rudolf Steiner, ugyanott; „Die menschliche Seelenverfassung vor dem Anbruch des Michael-Zeitalters“ (1924. augusztus 31.).
- ⁶⁶ A görög *kolasis* szó, amelyet általában szenvedésnek fordítanak a „kolazzo” igéből származik, ami eredetileg fák és növények főlegesen részeinek levágását jelentette. Átvitt értelemben azt jelenti, hogy „büntet, fenyít“, így azt is, hogy „fáj” (Károlinál: „gyötrellemmel jár”).
- ⁶⁷ Az „aletheia” és „charis” fogalmáról ld. részletesebben Georg Kühlewind, *A Logosz felismerése* c. könyvének hasonló c. fejezetét. Ld. a 15. megjegyzést.
- ⁶⁸ Ld. még Georg Kühlewind, *A tudat szintjei* c. könyvének „A tudat két szintje «A szabadság filozófiájában»”. Ld. az 57. megjegyzést. – Továbbá Rudolf Steiner előadásait 1923. április 21 és 23-án Dornachban és 27-én Prágában. Megjelent: *Was wollte das Goetheanum und was soll die Anthroposophie?* Ld. a 32. megjegyzést. – Továbbá az „Ausblicke” c. fejezetet a *Vom Menschenrätsel* c. könyben. Ld. az 58. megjegyzést.
- ⁶⁹ János 3,21; I. János 1,16; Eféz. 4,15.
- ⁷⁰ János 18,37; I. János 3,19.
- ⁷¹ Jel. 2,4; I. János 3,19.
- ⁷² I. János 1,5 és 4,16-17.
- ⁷³ János 8,51.
- ⁷⁴ János 14,23-24; I. János 2,5.
- ⁷⁵ 117-es szakasz H. Diels, *Fragmente der Vorsokratiker* c. könyvből. 1951/52.
- ⁷⁶ I. János 4,18; 2,5 és 4,16-17.
- ⁷⁷ Máté 5,39.
- ⁷⁸ Máté 5,48.
- ⁷⁹ Máté 19,21.
- ⁸⁰ Jel. 21,6 és 22,13.
- ⁸¹ Vö. Rudolf Steiner, az „Ausblicke” c. fejezettel a *Vom Menschenrätsel* c. könyvében. Ld. Az 58. megjegyzést.
- ⁸² Ld. a 30. megjegyzést.
- ⁸³ A biblia, mint minden élő szöveg, szóhasználata sohasem egyértelmű, sohasem „konzekvens”. Hogy pl. egy olyan szó, mint „Logosz” vagy „arche” legmélyebb értelmében fordul-e elő vagy csak közönséges használatban, mindig az adott helyen kell kitapogatni. Gyakran több szinten kell érteni: ez adja a szöveg jellegzetes csillogását. A legmélyértelműbb helyeken a szavak ősjelentésükben értendők. Az ősjelentés az, amely a szó összes használatát lehetővé teszi, és amelyet ezért nem lehet „megmagyarázni” vagy definiálni; az adott szó redukálhatatlan ősszintúciójának felel meg.
- ⁸⁴ Ld. a 47. megjegyzést.
- ⁸⁵ Rudolf Steiner, *A szabadság filozófiája*, a XII. fejezet kiegészítő megjegyzései. GA 4.
- ⁸⁶ Rainer Maria Rilke; *Buch der Bilder*; Inicialé. Böszörményi László nyersfordítása.
- ⁸⁷ Rainer Maria Rilke; *Das Stunden-Buch*; részlet. Böszörményi László nyersfordítása.
- ⁸⁸ Friedrich Hölderlin, „Békeünnepe”. – Ld. még az „... és békesség a Földön...” c. fejezetet Georg Kühlewind, *Karácsony* c. könyvből. Ld. a 47. megjegyzést.
- ⁸⁹ Rainer Maria Rilke, *Werke*. Auswahl in 2 Bänden. Insel Verlag 1957. Nachlese aus den Gedichten, S. 316. (Böszörményi László nyersfordítása)
- ⁹⁰ R. Steiner, Előadás, 1922. november 26-án Dornachban. Megjelent: *Das Verhältnis der Sternenzelt zum Menschen und des Menschen zur Sternenwelt*. Die geistige Kommunion der Menschheit. GA 219.

-
- ⁹¹ R. Steiner, Előadás, 1923. november 14-én, Hágában. Megjelent: *Der übersinnliche Mensch, anthroposophisch erfaßt*. GA 231. Továbbá, előadás 1908. október 26-án, Berlinben. Megjelent: *Geisteswissenschaftliche Menschenkunde*. GA 107. Továbbá, előadás 1922. szeptember 9-én, Dornachban. Ld. az 58. megjegyzést.
- ⁹² Zsellér Gyula fordítása. Ld. a 89. megjegyzést.
- ⁹³ R. Steiner, Előadás, 1921. április 16-án, Dornachban. Megjelent: *Perspektiven der Menschheitsentwicklung. Der Mensch in seinem Zusammenhang mit dem Kosmos*. GA 204, IV. kötet.
- ⁹⁴ R. Steiner, Előadás, 1921. április 17-én, Dornachban. Ld. Az előző megjegyzést.
- ⁹⁵ Máté 7,7.
- ⁹⁶ R. Steiner, ld. a 64a. megjegyzést.
- ⁹⁷ R. Steiner, ld. az 50. megjegyzést. Továbbá az előadásokat 1918. május 5-6-án, Münchenben. Megjelent: *Kunst und Kunsterkenntnis. Grundlagen einer neuen Ästhetik*. GA 271, valamint a «Sprache und Sprachgeist» c. cikket (1922. július 23.). Megjelent: *Der Goetheanumgedanke inmitten der Kulturkrise der Gegenwart*. Összegyűjtött cikkek a «Das Goetheanum» c. folyóiratból 1921 - 1925. GA 36.
- ⁹⁸ R. Steiner, Előadás, 1920. október 1-jén, Dornachban. Megjelent: *Grenzen der Naturerkenntnis*. GA 322. – Előadások 1912. június 4-én és 5-én Kristianiában (Oslóban). Megjelent: *Der Mensch im Lichte von Okkultismus, Theosophie und Philosophie*. GA 137.
- ⁹⁹ Vö. R. Steiner «A szabadság ideája» c. fejezetet és a XII. fejezet kiegészítését a *Philosophie der Freiheit* (A szabadság filozófiája) c. könyvben. Ld. a 85. megjegyzést.